

जीवनात खरे सुख व खरी शांती कशी मिळेल ?

प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्व-विद्यालय

जीवनात स्वरे सुख व
स्वरी शांती कशी मिलेल ?

प्रजापिता ब्रह्मा कुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालय
आबू पर्वत (राजस्थान)

जीवनात खरे सुख व खरी शांती कशी मिळेल?

विषय सूची

क्र.सं.	विषय	पृष्ठ
1.	आज माणसाच्या मनात शांती का नाही?	3
2.	चिंता मिटेल कशी, शांती मिळेल कशी?	4
3.	आप्त किंवा प्रेमळ मित्राचा देहान्त झाल्यावरही मनाला शांती कशी मिळेल?	9
4.	अपमानाच्या परिस्थितीतही मनात शांती कशी टिकून राहिल?	15
5.	विपरीत परिस्थितीतही मनात शांती कशी राहिल?	24
6.	व्यर्थ व परचिंतन कसे मिटेल आणि शांती कशी मिळेल?	25
7.	रोगाच्या अवस्थेतही मन शांत कसे राहिल?	31
8.	गरीबीच्या अवस्थेतही मनात शांती कशी राहिल?	37
9.	खरी शांती व ईश्वरी आनंदासाठी अनमोल गोष्टी	46

प्रकाशक : मराठी साहित्य विभाग

प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरी विश्व-विद्यालय

इंद्रप्रस्थ भवन, 8-अ, वसंत नगर, नागपूर - 440 022

☎ 2246793, 9373225747, 2225746

मुख्यालय - पांडव भवन, माऊंट आबू, राजस्थान

आज माणसाच्या मनात शांती का नाही ?

जगातील सर्व लोक शांतीसाठी परमपिता परमात्म्याचीच प्रार्थना करतात. प्रश्न उद्भवतो की, जर परमात्मा शांतीचा सागर आहे आणि मनुष्यात्म्यांचा परमपिताही आहे व मनुष्यात्मे शांतीसाठी त्याच्याकडे याचनाही करतात तर जगात किंवा जन-मनात अशांती का आहे? याचे विवेकयुक्त व अनुभवगम्य उत्तर केवळ हेच आहे की, आज माणसाचा परमात्म्याशी कसलाही व्यावहारिक (Practical) संबंध नाही तसेच मनुष्यात्मा परमपिता परमात्म्याच्या आज्ञेविरूद्ध कर्म करीत आहे अर्थात त्याने मन, वचन व कर्म यांत काम, क्रोधादी विकारांना बसवून ठेवले आहे. म्हणून शांतीसाठी पुकारूनही त्याला शांती मिळत नाही. आता हेच रहस्य समजावून देण्यासाठी स्वतः परमपिता शिव परमात्मा प्रजापिता-ब्रह्मा यांच्या मानवी शरीरात अवतरित झाले आहेत आणि ते शांतीची भेट घेऊन आले आहेत. पण ही भेट त्यांनाच सुलभ आहे जे आपले सर्व मनोविकाररूपी धोत्र्याच्या फुलांची भेट शिव परमात्म्यांना देतात व ईश्वरी ज्ञानरूपी रत्ने त्यांच्याकडून घेतात. वास्तविक अशांतीचे मुख्य रूप आहे चिंता, अपमान, एखाद्याच्या मृत्यूमुळे होणारा शोक, गरिबी, रोग इत्यादी. प्रस्तुत पुस्तिकेत या गोष्टींवर प्रकाश टाकण्यात आला आहे की, ह्या परिस्थितींतही माणसाला शांती कशी मिळेल?

-संपादक

चिंता मिटेल कशी, शांती मिळेल कशी ?

आज प्रत्येक माणूस कोणत्या ना कोणत्या चिंतेने ग्रस्त आहे. विद्यार्थ्यांला आपल्या परीक्षेच्या निकालाची चिंता आहे तर आई-वडिलांना आपली मुलगी मोठी होत असल्याचे पाहून तिच्यासाठी योग्य वर शोधण्याची चिंता आहे. उधार दिलेले पैसे परत मिळतील की नाही या चिंतेत एक माणूस पडला आहे तर उधार घेतलेले पैसे परत कसे करावेत या चिंतेने दुसरा माणूस त्रस्त झाला आहे. गरीबांना भाकरीची चिंता आहे तर श्रीमंताना ही चिंता आहे की, पैसा कोणत्या धंद्यास लावावा किंवा आपला काळा पैसा पकडला तर जाणार नाही ना! राजकारणी लोकांना आपल्या हाती सत्ता कशी येईल याची चिंता आहे तर सत्ताधाऱ्यांना आपल्या हातून सत्ता जाऊ नये याची चिंता आहे. सरकारला शत्रू-देशांपासून किंवा विरोधी पक्षांच्या डावपेचांपासून सुरक्षित राहण्याची चिंता आहे तर बेकारांना रोजगाराची चिंता लागली आहे. अशा रीतीने आज चिंता तर जिकडे तिकडे सर्वत्र अर्थात सर्वव्यापी आहे. प्रश्न उभा राहतो की, चिंतेच्या शृंखलांपासून मुक्त कसे व्हावे?

चिंतेचे मूळ

खोलवर विचार केल्यास आपण याच निर्णयाप्रत पोहोचाल की माणूस चिंता तेव्हा करतो जेव्हा त्याला कोणत्या ना कोणत्या प्रकारे हानी किंवा काहीतरी अशुभ, अहित, अनिष्ट वा इच्छेविरुद्ध होण्याची शंका वाटू लागते. उदाहरणार्थ, विद्यार्थ्यांला वाटते की परीक्षेचा निकाल चांगला न लागल्यास मोठे अहित किंवा अकल्याण होईल. आई-वडिलांना वाटते की, जर मुलीला लवकर चांगला वर न मिळाल्यास मोठेच अमंगळ होईल. वाण्याला वाटते की, उधार दिलेल्या मालाचे पैसे न मिळाल्यास अनर्थ होईल, बेकार स्वतःला बजावितो की, जर लवकरच एखादी नौकरी वा धंदा हाती लागला नाही तर फारच अनिष्ट होईल. अशा प्रकारे भविष्याबाबतीत थोडी-फार निराशा वा

शंका वाटणे हेच चिंतेचे मूळ कारण आहे.

आता पहा निराशावादींच्या अशा प्रकारच्या चिंतेमुळेच निराशा त्यांच्या पदरी येते. उदाहरणार्थ, जेव्हा वाणी विचार करतो की, “उधार मालाचे पैसे अमूक माणूस देणार की नाही हे काही कळत नाही,” तेव्हा तो आपल्या संशयात्मक विचाराने त्या माणसाचे मनही डळमळीत करतो. वाण्याच्या निराशजनक चिंतेमुळे तो माणूसही कधी विचार करतो की, मालाचे पैसे द्यावेत, कधी विचार करतो की, सावकाश द्यावेत आणि कधी म्हणतो की, आता माझ्या खालावलेल्या आर्थिक परिस्थितीमुळे पैसे देणे कठीण आहे. त्याच्या अशा प्रकारच्या जी सूक्ष्म मानसिक प्रकल्पने वा विचार-तरंग उत्पन्न होतात, ते वातावरण व त्या वाण्याचे मन बिघडवून बहुधा तोच परिणाम घडवून आणतात जो स्वतः तो माणूस (गिऱ्हाईक) शुभ व हितकारक मानत नाही. माणूस संशय करतो म्हणजे स्वतः हादरतो तेव्हा त्याचे कर्मफळही हादरते. म्हणून माणसाने कधीही अशुभ, अमंगळ, अनिष्ट, अहितकारक वा हानीकारक गोष्टीची चिंता करता कामा नये तर सदैव आपल्या व इतरांचा शुभ-चिंतकच होऊन रहावे कारण अशुभ गोष्टीच्या चिंतेने वा चिंतनाने अशुभच परिणाम होतो आणि तसे न घडता अपेक्षेपलिकडील व शुभ घडले तरी अशुभ गोष्टीची चिंता करणारा माणूस परिणामाचा क्षण येण्याच्या कित्येक दिवस, कित्येक महिने वा कित्येक वर्षे पूर्वीच आपल्या चिंतेने स्वतःला घायाळ करून आपल्या डोक्यावर उगाचच पाप घेतो. अनिष्ट घडण्यापूर्वीच त्याच्या चिंतेने व्यथित होणे हा काही यथार्थ पुरुषार्थ नव्हे, उलट हे तर तर्काला भूत मानून त्याला घाबरणे होय. म्हणून माणसाने इच्छा करावी पण चिंता करता कामा नये. त्याने शुभचिंतन करावे पण अशुभ गोष्टीची चिंता करू नये.

चिंता केल्यास संधी निघून जाईल

चिंता करणारा माणूस सदैव हाच विचार करतो की, “कोणास

ठाऊक, आता काय होईल?” पण तसे पाहिले तर अशी चिंता करण्याची आवश्यकताच नाही कारण हे निश्चितच की, जर आपण इच्छा करू तर चांगलेच घडेल. घडेल तेच जे आपण पूर्वी केलेल्या वा आताच्या कर्मांचे फळ म्हणून घडेल. तेव्हा जे दृश्य आलेलेच नाही त्याची पूर्वीच चिंता आता का करावी? जर असंभाव्य घडणारच नसेल तर काय होईल याची चिंता आपण का करावी?

माणसाने विचार करावयास हवा की, “हे जग एक नाटक शाळा आहे. आता जे काही घडत आहे ते दृश्य म्हणून आपण पहात आहोत. हे दृश्य संपल्यावर भावीरूपी पडद्यावर जे दृश्य येईल, तेही साक्षी होऊन पाहू, त्याची आताच का चिंता करावी? या सृष्टीरूपी नाटकाचे भावीरूपी रीळ जस जसे सुटे होत वृत्तांतांच्या रूपाने आपल्या समोर येत जाईल तसतसे साक्षी होऊन आपण ते पाहत जाऊ. आता भावी काळाचा पार्ट गुप्त आहे तेव्हा त्याची व्यर्थ चिंता का? वर्तमान काळ हा पुरुषार्थाचा आहे, भविष्य पाहण्याचा आहे, चिंतेचा तर कोणता काळच नाही आता आपण जर भविष्याच्या चिंतेस लागू तर वर्तमान समय वा संधीही आपल्या हातातून निसटेल. म्हणून आपण चिंता न करता चान्स (संधी) घ्यावयास हवा आणि पुरुषार्थ करित जावयास हवे.”

चिंता करणे दूरदर्शीपणा नव्हे तर दुःखदर्शीपणा होय

एखादा माणूस वरील चर्चा ऐकून म्हणू शकेल की, माणसाला दुरंदेशी अर्थात दूरदर्शी तर व्हायलाच हवे. पण चिंता करण्याचा अर्थ दूर-अंदेशी न होता दूरचा ‘अंदेशा’ करणे होय म्हणजे दूरदर्शी न होता दुःख दर्शी होणे. म्हणून आम्ही म्हणतो माणसाने पूर्ण विचार करायलाच हवा पण चिंतेच्या चक्कीत भरडून जाता कामा नये. त्याने चिंतन तर करायला हवे पण चिंतेच्या ठिणगीत पोळून जाता कामा नये.

मुले मोठी होत आहेत त्यांची चिंता, कोणाला पैसे उधार दिले तर

त्याची चिंता, कोणाला रोग झाल्याचे वृत्त समजले तर त्याची चिंता, ही वाईट सवय होय. अखेर आपण या जगात चिंतेच्या आगीत होरपळण्यासाठी थोडेच आलो आहोत? म्हणून माणसाने चिंता करता कामा नये, शुभकार्य करताना शुभ इच्छा करावी कारण चिंता करण्याने माणसाचे चित्त थाऱ्यावर राहत नाही. पण शुभ इच्छा केल्याने त्याच्यात जोम येतो आणि त्याची वागणूक शुभ होते.

चिंता करून काय बरे फायदा? चिंता करणारा माणूस जो परिणाम इच्छितो तो जर तसाच घडून आला तर त्याने चिंता करित बसणे व्यर्थच सिद्ध झाले आणि जर तसा परिणाम घडून न आला तर त्याने चिंता केल्याने परिणामात कसलेही परिवर्तन झालेच नाही. तेव्हा स्पष्टच आहे की, त्याने चिंता कर- करून स्वतःला उगाचच कष्ट दिले म्हणायचे! म्हणून माणसाने हे मानावयास हवे की, चिंता पुरूषार्थात समाविष्ट नाही उलट हे तर एक प्रकारे आत्मघात करण्यासारखे आहे. मृत माणसाचे शरीर जेव्हा जाळण्यात येते तेव्हा त्याला दुःख होत नाही कारण त्यावेळी शरीरात चेतनाच नसते. पण शरीर जाळण्यापूर्वी जिवंत माणसाला चिंतेचा दाह अवश्य अनुभवास येतो, म्हणून शारीरिक मृत्युपूर्वी मानसिक मृत्युरूपी ही जी चिंता आहे, तिच्यापासून माणसाने आपला बचाव करावयास हवा.

ईश्वराचे चिंतनच चिंतामणी

चिंतेपासून निवृत्त होण्यासाठी चिंतामणी प्रसिद्ध आहे. म्हणतात की, एक मणी आहे, तो जर कोणाच्या हाती लागेल तर त्याच्या सर्व मनोकामना पूर्ण होतात, सर्व दुःखे दूर होतात. प्राचीन कथेत या मण्याचा फार महिमा आहे. पण असा एखादा स्थूल मणी प्रत्यक्षात असणे शक्य नाही हे उघडच आहे कारण चिंता ही मनाच्या एका सूक्ष्म वृत्तीचे, दृष्टिकोनाचे वा स्वभावाचे नाव आहे. तर प्रश्न उद्भवतो की, खरा चिंतामणी काय आहे?

वास्तविक ईश्वराच्या स्वरूपाची चिंताच एक पुरूषार्थ आहे ज्याद्वारे

माणसाचे सर्व क्लेश नष्ट होतात आणि तो पूर्ण सुख प्राप्त करतो. म्हणून या चिंतनाला 'चिंता' न म्हणता 'चिंतामणी' अर्थात सर्व चिंतांपासून मुक्ती देणारी अनमोल युक्ती मानली गेली आहे. म्हणून माणसाने चिंता न करता चिंतामणी ग्रहण करावयास हवा. त्याने आत्मचिंतन व परमपिता परमात्म्याच्या आनंदस्वरूपाचे चिंतन करावे. अन्य प्रकारच्या चिंतांमुळे माणसाचे मन इतस्ततः पळत असते पण आत्मचिंतनाने माणसाचे मन एकाग्र होते. परमात्म्याच्या स्वरूप-चिंतनाने माणसाच्या मनाला तत्काळ शांती मिळते आणि ते शीतल होते.

चिंता केल्याने माणसाची स्मृती दुर्बळ होते, त्याचा विवेक मंद पडतो, त्याची निर्णय-शक्ती योग्यरित्या काम करत नाही आणि तो तन्मयतेने पुरुषार्थ करू शकत नाही. म्हणून चिंता केल्याने कार्य बिघडतेच कारण माणूस शक्तिहीना प्रमाणे किंवा गोंधळून गेल्याप्रमाणे काम करतो. एक म्हण आहे की, 'संकल्पाने सृष्टी बनते'. म्हणून चिंता करणारा माणूस उलटा विचार कर-करून उलटेच काम करून बसतो आणि यामुळे उलटाच परिणाम बनून त्याच्या समोर येतो. तो आपल्याच संकल्पांनी वातावरणात वाईट लहरींद्वारे वाईट परिणाम घेऊन येतो. तेव्हा निश्चित होऊन कर्म केल्यानेच माणसाला साफल्य प्राप्त होते कारण निश्चित अवस्थेत माणूस पूर्ण मनाने कार्य करू शकतो, म्हणून माणसाने कधीही चिंता करता कामा नये.

माणसाने समजावयास हवे की, जीवनात चढ-उतार तर होतच असतात. सूर्याच्याही दिवस भरात तीन अवस्था होतात. सकाळ, दुपार व संध्याकाळ. दिवस हे बदलतच राहतात. यात घाबरण्याचे वा चिंता करण्याचे काय कारण आहे? माणसाने सदैव ईश्वरी स्मृतीत व आनंदात राहून पुरुषार्थ करावयास हवा.

आप्त किंवा प्रेमळ मित्राचा देहान्त झाल्यावरही मनाला शांती कशी मिळेल ?

खोलवर विचार केला तर वास्तविक सर्व स्त्री-पुरुष एक आगगाडीत बसलेले प्रवाशांसारखे आहेत. त्यांपैकी कोणी पहिल्या स्थानकावर उतरून निघून जातो तर कोणी अधिक दुरचा प्रवास करतो. गाडीतील एखादा प्रवासी जर अन्य कोणा प्रवाशाशी मोह-ममतेचे नाते जोडील आणि ती प्रिय व्यक्ती एखाद्या स्थानकावर उतरल्यावर रडू लागेल तर त्याचे असे वागणे अज्ञान-जनितच मानावे लागेल. अगदी याचप्रमाणे परमधामाहून आलेल्या देहधारी आत्म्यांच्या देहत्यागानंतर शोक करणे हे सुद्धा वर दिलेल्या उदाहरणासारखेच आहे.

म्हणही आहे की, “पक्षी व परदेशी कोणाचे मित्र नसतात”. आता आत्मा हासुद्धा वास्तविक एक पक्षीच आहे जो या वेळी देहरूपी पिंजऱ्यात वा घट्ट्यात बसलेला आहे किंवा आत्मासुद्धा एक परदेशी आहे जो परमधामाहून या सृष्टीरूपी परक्या देशात वा धर्मशाळेत आला आहे. तेव्हा येथील कोणत्याही प्राणीमात्राशी असे मोहाचे नाते जोडणे की ज्यामुळे त्याच्या देहत्यागानंतर शोक व्हावा हे जणू असे आहे जसे या संसाररूपी धर्मशाळेला आपले घर मानणे किंवा उडणाऱ्या पक्ष्यावर किंवा फिरत्या परदेशी व्यक्तीवर प्रेम करणे. हे तर असे आहे जसे या जगाच्या क्षण-भंगुरतेच्या व परिवर्तनशीलतेच्या तथा शरीराच्या नश्वरतेच्या अटळ नियमाला टाळण्याची व्यर्थ इच्छा करणे होय. येथे कोणाही माणसाच्या क्षणभराच्या जीवनाचा भरवसा नाही. म्हणून माणसाने लक्षात ठेवावयास हवे की, त्याने जपमाळ उलटी नव्हे सुलटी फिरवावी अर्थात मृतकांची स्मरणी स्मरण्याऐवजी अमरनाथ शिव परमात्म्याच्या स्मृतीत स्थित राहण्याचा अभ्यास करावा. त्याने मातमास (शोकास) ‘महा-तम’ अर्थात तमोगुणाची पराकाष्ठा मानून ‘शोक

करण्याऐवजी' शांती करावी.

माणसाने हा विचार करावयास हवा की, हे जग तर दोन-चार दिवसांचा मेळा आहे. मेळ्यातील साथींच्या संबंधाला अविनाशी मानणे म्हणजे मेळ्यात भाग न घेता शोक करण्याची व्यवस्था करणे होय. हे तर मन मलीन करणे होय किंवा मेळ्याचा विचका करणे होय.

अशा प्रकारे दुःख व्यक्त करित बसणारे लोक हे जाणत नाहीत की, वास्तविक आपण सर्व परमात्म्याचे पुत्र आहोत, बाकी आपण या सृष्टीरूपी नाटकात काही काळासाठी भिन्न-भिन्न भूमिका करण्याकरिता भिन्न-भिन्न नावे व रूपे घेतली आहेत व नाती जोडली आहेत. खरे पाहता आपण सर्व एका विराट-नाटकाचे नट (अॅक्टर) आहोत आणि एके ठिकाणी आपली भूमिका संपल्यावर दुसरा देहरूपी वेष धारण करून अन्य ठिकाणी दुसरी भूमिका बजाविण्यासाठी निघून जातो, ज्याला आपण (आपला) पुत्र मानतो, तोही पूर्वी दुसऱ्या एके ठिकाणी भिन्न नाव-रूपाने भूमिका बजावीत होता आणि नंतर तेथे आपले काम योग्यरीत्या करून तो तेथील वेष तेथेच टाकून आपल्या येथे नव्या वेषात, नव्या नाव-रूपाने प्रकट झाला आणि आता जेव्हा आपल्या येथील त्याची भूमिका पूर्ण झाली, तेव्हा तो अन्य ठिकाणी अन्य नाव-रूपाने निराळी भूमिका बजाविण्यास निघून गेला. त्याची आपल्याबरोबर ना अविनाशी भूमिका होती, ना आपल्याशी कोणता अविनाशी संबंध होता कारण ज्या शरीराच्या आधारे त्याचा संबंध व भूमिका होती, ते शरीरच अविनाशी वस्तू नव्हती. म्हणून त्याचा देहान्त झाल्यावर विव्दळ-व्याकूळ होण्याचे काही कारणच नाही. तो प्राणी पूर्वीसुद्धा आपल्या येथे कोठून तरी आला होता, तो अनादी काळापासून काही आपल्या येथे नव्हता तेव्हा, जो आला होता आता तो निघून गेला, येथे येणे-जाणे तर चालूच राहते. आपणही जाणलेच आहे की, आपलीही सदैव हीच भूमिका असणार नाही. म्हणून शोक करण्याऐवजी शिव परमात्म्याचे स्मरण करावयास

हवे. तोच आपला खरा मित्र, अविनाशी आप्त, म्हातारणाची काठी, आश्रयदाता व सुखदाता आहे. आपण सर्व त्याचे पुत्र आहोत. बाकी सर्व नाती क्षणभंगूर तसेच कर्मांच्या हिशेबानुसार जुळलेली आहेत. ज्याचे जेव्हा आपल्याशी असलेले कर्म-खाते निकालात निघते तेव्हा तो आपल्यापासून वेगळा होऊन दुसऱ्या संबंधात जातो. म्हणून मनाला धीर द्यावयास हवा की, रडण्याचे काही कारण नाही, रात्रीपुरता मुक्कामाला असलेल्या साथीचा वियोग झाल्यावर रडणे चूकच आहे.

शिव पाहून रडण्याऐवजी शिव परमात्म्याचे स्मरण

माणसाने विचार करावयास हवा की, पुत्राच्या मरणाने पित्याने रडणे योग्य असेल तर परमात्मा 24 तास रडण्याशिवाय दुसरा कोणताच धंदा करू शकणार नाही कारण सर्व स्त्री-पुरुष परमात्म्याला आपला माता-पिता मानतात आणि या जगात कोणताही असा क्षण नसतो की जेव्हा कोणाचातरी देहान्त होत नसेल. पण जरी परमात्मा प्रेमाचा सागर आहे आणि सर्वांवर प्रेम करतो तरी त्याचा कोणावरही मोह नसतो, तो सदैव आनंदाचा सागर व शांतीचा सागर म्हणवितो; यावरून सिद्ध होते की, पिता असूनही तो अलीप्त (न्यारा) व ज्ञानस्वरूप आहे. म्हणून आपणही ज्ञानाचे मनन करावयास हवे. 'शिव' पाहून रडण्याऐवजी 'शिव' परमात्म्याशी असलेले नाते समोर आणून ध्यान लावावयास हवे कारण त्याच्याशिवाय कोणताही स्थिर व समर्थ आधार नाही. तो आपला पुत्रही आहे आणि पिताही आहे, तो आमच्याशी सर्व नाती निभावू शकतो पण माणसाचे हे अज्ञान आहे की, तो शिव परमात्म्याशी असलेले आपले नाते जाणत नाही व त्यानुसार वागत नाही उलट नश्वर नाती तुटल्यावर आक्रोश करतो. अन्यथा माणूस जितके अश्रू लौकिक नातलगांचा देहान्त झाल्यावर ढाळतो त्यांचा दहावा हिस्साही प्रेमाश्रूंच्या रूपाने शिव परमात्म्याच्या स्मृतीत ढाळील तर त्याची नौका पार होईल (उद्धार होईल). त्याला मग कधीही

अश्रू ढाळावे लागणार नाहीत आणि आधारही धुंडाळावा लागणार नाही. म्हणून जितका मोह मातेचा पुत्रावर किंवा पत्नीचा पतीवर असतो, आता तितके प्रेम आणि तसे घनिष्ट नाते परमात्म्याशी जोडून पहा तेव्हा आपणास कळेल की, तो कसा समर्थ आधार आहे, तो हा संबंध शेवटपर्यंत कसा निभावतो आणि त्यापासून काय प्राप्ती होते. तो 'पतींचाही पती' आणि 'पित्यांचाही परमपिता' तसेच 'सख्यांचाही सखा' असल्याचे गायले जाते. तेव्हा तो अवश्यच या संबंधाच्या रूपात स्नेहपूर्णपणे वागत असेल ना?

मातम करण्याऐवजी कर्म-विधानाकडे लक्ष

माणूस आपल्या मोहापायी असंभाव्य व अलभ्य वस्तूंचीही इच्छा करतो. मग त्याचा परिणाम काहीही होवो. याचप्रमाणे प्रत्येक माणूस आपल्या प्रिय आप्त-मित्रासाठी शुभेच्छा व्यक्त करतो की तो सदा जिवंत रहावा, त्याचा कधी मृत्यूच होऊ नये, त्याला म्हातारपण येऊच नये. पण हे तेव्हाच संभवेत जेव्हा त्या आप्त-मित्रांनी कधी एखादे असे कर्म केलेच नसेल ज्याचे फळ रोग, म्हातारपण, मृत्यू इत्यादी रूपाने मिळते. अन्यथा माणसाची वरील शुभेच्छा अशक्यच आहे. तथापि मोहात रूतलेला माणूस कर्म-विधानाचा विचार करीत नाही आणि साऱ्या सृष्टीच्या कार्याकडे लक्ष देत नाही उलट त्याला वाटते की, कशाही प्रकारे माझी इच्छा पूर्ण व्हावी, माझा प्रिय मरू नये. विचार करा, एक माता आपल्या पुत्रावरील ममतेमुळे म्हणते, "आता माझ्या मुलाला शाळेत जायचे आहे, आता पाऊस न पडल्यास बरे होईल कारण पावसात भिजून तो आजारी पडेल." त्या वेळी ती हा विचार करीत नाही की, पाऊस न पडल्यास शेतीभाती होणार नाही आणि धान्य न पिकल्यास दुष्काळ पडेल तसेच ती आपल्या व मुलाच्या कर्मलेखाच्या मेखेकडे व रेखेकडेही लक्ष देत नाही. तेव्हा, जर मोहापायी माणसाच्या अशा प्रकारच्या इच्छा पूर्ण व्हावयास लागतील तर जगातील कोणतेही कार्य योग्यरीत्या होऊ शकणार नाही. जर प्रकृतीचे नियम

मोह असणाऱ्या माणसाच्या इच्छेनुसार चालतील तर सारे कार्यच थंडावेल, मग कोणाचीही इच्छा पूर्ण होऊ शकणार नाही. एक माता माझा मुलगा मरू नये अशी इच्छा करते तर दुसरी माता मला मुलगा व्हावा इशी इच्छा करते. आता जर एकाचा एखादा आप्त वा मित्र न मेल्यास दुसऱ्या घरी मुलाचा जन्म कसा होईल? जर ह्याच अनादी-अविनाशी आत्म्यांनीच स्थानांतरित व रूपांतरित व्हायचे आहे तर त्यांना एके ठिकाणी देह त्यागावयास हवा, मगच ते दुसऱ्या कुटुंबात देह धारण करू शकतील.

म्हणून एखाद्याचा मृत्यू झाल्यावर माणसाने कर्म-विधानाकडे लक्ष द्यावे व विचार करावयास हवा की - “या जगात आत्म्यांचे येणे-जाणे हे चालतच असते.” जर माझ्या शरीरावरच माझा अधिकार नाही तर इतरांच्या बाबतीत मी अधिकाराने कसे म्हणू शकतो की, त्यांचा देहान्त होऊ नये. हे सारे नाटक तर एक नियती किंवा अनादी योजनेनुसार चालले आहे, तेव्हा येथे प्रत्येकाच्या दीर्घायुष्यासाठी शुभेच्छा जरूर करता येते पण एखादी दुःखद घटना घडल्यावर शोक करणे अगदी व्यर्थ आहे कारण तसे केल्यास कोणीही मृतक परत काही येत नाही. म्हणून या प्रिय आप्त वा मित्राचा मृत्यू हा माझ्यासाठी एक इशारा आहे असे मी मानावयास हवे व स्वतःही तयार रहावयास हवे. एकटेच तर जायचे आहे. म्हणून आता एकाकीपणात स्थिरावून जीवनाच्या उरलेल्या काळात काळांचाही काळ महाकाळेश्वर असलेल्या ‘शिव’ परमात्म्यास मी शरण जावयास हवे आणि त्याच्या स्मृतीचा आनंद घ्यावयास हवा. परमात्माच असा पिता, पती, पुत्र व मित्र आहे ज्याला काळ खाऊ शकत नाही. म्हणून त्याला मी आपला खरा मित्र मानून त्याच्याशी आपल्या मनाचे प्रेम जोडेन तर माझी सद्गती होईल, हा आत्मा सदैव सौभाग्यवती, सदा सनाथ व सदा समर्थ होईल. जर मी मृतक माणसांचे गुणगान करून रडत राहीन तर मलाही यमदूत नेण्यास येतील कारण माझ्या रडण्याने हे सिद्ध होईल की, मीही यमपुरीस लायक आहे आणि

जर मी परमात्म्याच्या स्मृतीत खुश राहीन तर मला देवतांचे विमान घेऊन जाण्यास येईल कारण माझ्या त्या पुरूषार्थाने सिद्ध होईल की, मी धैर्य, सहनशीलता, संतोष, हर्षितमुखता आणि प्रभुस्मृतीरूपी दिव्यगुणांनी युक्त आहे व म्हणून वैकुंठाच्या देवपदास योग्य आहे.

अशा प्रकारे जर माणूस ह्या ईश्वरी युक्त्या अमलात आणण्याचा पुरूषार्थ करील तर मातम व शोकाच्या परिस्थिती त्याचे मन परमपिता शिव परमात्म्याकडे घेऊ जाण्यात साहाय्यक ठरतील व त्याला योगात (अर्थात स्मृतीत) तथा शांतीत स्थिर करतील.

अपमानाच्या परिस्थितींतही मनात शांती कशी टिकून राहिल ?

जगात आपण पाहतो की, जेव्हा एखाद्या माणसाचा मान-सन्मान होतो तेव्हा त्याला फार आनंद होतो, खुशी होते आणि जेव्हा एखादी व्यक्ती त्याचा अपमान करते तेव्हा त्याला फार दुःख व अशांतीचा अनुभव होतो. अशा प्रकारे सामान्य माणसाचे जीवन हे स्वाधीन नसते, ते परिस्थितींवर अवलंबून असते. एखादी मान-सन्मानाची परिस्थिती आली तर तो घटकाभर खुश होतो आणि जर एखादा त्याच्याशी अनुचितपणे वागला तर तो दीर्घ काळ अशांती अनुभवितो. पण योग्याच्या बाबतीत तर हे प्रसिद्ध आहे की तो मान व अपमान दोन्ही परिस्थितींत समानरीत्या खुश राहतो. म्हणून प्रश्न उद्भवतो की, जो माणूस योगाद्वारे ईश्वरी आनंदातच रमत राहू इच्छितो आणि पराधीन अर्थात सांसारिक परिस्थितींच्या अधीन होऊ राहणे इच्छित नाही त्याला मान व अपमानाच्या परिस्थितींत कोणती युक्ती अंमलात आणावयास हवी?

व्यर्थ गोष्टीच्या अर्थाचे चिंतन न करणे

एक परिस्थिती अशी असते ज्यात वास्तविक आपला काहीच दोष नसतो पण दुसरा कोणी कटू-भाषी व अधीर माणूस एखाद्या गैरसमजुतीमुळे इतर काही लोकांच्या उपस्थितीत आपल्याविरुद्ध अयोग्य व अनुचित शब्द उच्चारतो. उदाहरणार्थ, समजा एखादी व्यक्ती एखाद्या माणसास इतर काही लोकांच्या देखत म्हणते की, “तू मूर्ख आहेस, अगदी बेकार आहेस. तुझ्या टाळक्यात अक्कलच नाही. काय सांगू, तू शुद्ध गाढव आहेस, अगदी आंधळा होऊन काम करतोस. खरोखरच तू उल्लू आहेस.” जरी दोष अन्य एखाद्या व्यक्तीचा असला तरी गैरसमजुतीमुळे त्या माणसाचा अपमान करण्याच्या हेतूने तो त्याच्यावर वरील कठोर शब्दांनी प्रहार करतो.

आता ज्ञानाच्या दृष्टीने पाहिले तर अशा परिस्थितीत अशांत होण्याचे काहीच कारण नाही कारण वास्तविक त्या माणसाने कोणतीही चूक केलीच नाही उलट ती व्यक्ती गैरसमजुतीमुळे व्यर्थ बोलत आहे. तेव्हा व्यर्थ गोष्टीच्या अर्थाचे चिंतन का करावे? उलट त्या वेळी त्या माणसाने हा विचार करावयास हवा की, ती व्यक्ती 'व्यर्थ' बोलत आहे कारण त्यात माझा काहीच दोष नाही, तेव्हा तिच्या व्यर्थ गोष्टीच्या अर्थाची मी चिंताच का करावी?

बेपरवा बादशहाप्रमाणे वागणे आणि निश्चयरूपी

सिंहासनावर अढळ राहणे

दुसरी गोष्ट म्हणजे कोणी म्हटले म्हणून कोणीही माणूस 'गाढव' वा 'उल्लू' किंवा 'आंधळा' थोडाच बनतो- म्हणून जर एखाद्याने असे व्यर्थ शब्द ऐकविले तर माणसाने परवा न करता निस्संकल्प रहावयास हवे. त्याने आपल्या निश्चयरूपी सिंहासनावर अढळ रहावे, आपली निष्ठा सोडू नये. आज माणूस ही चूक करतो की, तो स्वतःला बादशहा तर मानतो (म्हणूनच तर इतरांनी आपला मान राखावा असे तो इच्छितो) पण 'बेपरवा बादशहा' म्हणजे निश्चित व अनासक्त (उपरामचित) बनत नाही. म्हणून तो शहांचाही शहा अशा परमात्म्याचे संतान तसेच विश्वमहाराजन श्री नारायणाचा वंशज असूनही सुखाचा अनुभव करीत नाही. तो आपल्या निश्चयापासून ढळून दुसऱ्याच्या शब्द जालात फसतो म्हणून त्याला अशांतीचा अनुभव होतो. तो लगेच निश्चयाचे सिंहासन सोडून खाली उतरतो. अन्यथा जेव्हा एखादी व्यक्ती त्याला 'उल्लू' म्हणते तेव्हा त्याला दुःखी होण्याऐवजी त्या व्यक्तीचे हसू यावयास हवे कारण ती बिचारी अज्ञानामुळे चुकीचे नाव देते, उलट माणूस उल्लू नव्हे तर 'अल्लाचा बच्चा' आहे पण जेव्हा आपण स्वतःच स्वतःवर संशय घेऊन बसतो तेव्हा दुःखी होतो. म्हणून ही म्हण प्रसिद्ध आहे 'अहम् को जो तू भूला, तो लगा माया का गोला' (स्वतःला जेव्हा तू विसरलास तेव्हा मायेचा गोळा लागला)

स्वमान अथवा सन्मानात राहणे

वरील कथनाने स्पष्ट होते की, जेव्हा माणूस अशा प्रकारे 'स्वला' (आत्म्याला) मान देतो आणि सत्य परमात्म्याला मानतो तेव्हा त्याला अपमानाची कसलीच परवा वाटत नाही. म्हणून माणसाने प्रथम स्वतः आपल्याला ह्या शब्दांनी स्व-मान किंवा सन्मान (सत्-मान) द्यावयास हवा की, "मी त्रिलोकीनाथ, पतित-पावन, ज्ञान सागर, शांतिसागर, आनंदसागर व प्रेमसागर अशा परमपिता परमात्म्याचे शुद्ध, शांत, अमर व अविनाशी संतान आहे". जेव्हा माणूस अशा प्रकारे 'स्वमानात' (आत्मनिश्चयात) स्थित राहिल तर त्याला अपमानाचा काटा बोचणार नाही. तेव्हा लक्षात ठेवा की, आपण दुसऱ्याचे 'अपशब्द' मानतो (स्वीकारतो) तेव्हा 'अप-मान' अनुभवितो.

आता येथे कोणी म्हणू शकतो की, "जेव्हा अन्य एखादी व्यक्ती आमच्याविरुद्ध निरादर-सूचक शब्द उच्चारते तेव्हा आम्हास अपमानाचा जो अनुभव होतो, तो आमच्या निश्चयापायी होतो, संशयामुळे नव्हे, उदाहरणार्थ, जेव्हा एखादी व्यक्ती इतरांसमक्ष आम्हास म्हणते की, "तू गाढव आहेस ...," तेव्हा आम्हास हा संशय कधीच नसतो की, मी मनुष्य नाही उलट मी गाढव नव्हे मनुष्यच आहे याची आम्हाला पूर्ण खात्री असते आणि याचमुळे आम्हास राग येतो की, त्या व्यक्तीने आम्हास 'गाढव' का म्हटले व याच क्रोध वा चिंतनापायी आम्हास दुःखाचा अनुभव होतो." आता या गोष्टीवर विचार केल्यावर आपण पहाल की, जरी आपणास आपण 'मनुष्य' आहोत, गाढव नव्हे याची खात्री असते पण त्या व्यक्तीच्या अपशब्दांनी आपले काहीच बिघडणार नाही याचीही आपणास खात्री असावयास हवी. आपण जर सत्यावर अढळ आहोत तेव्हा आज ना उद्या सत्याचा विजय होईल आणि सत्य काय ते प्रत्यक्ष होईलच. आपणास ही सुद्धा खात्री असावयास हवी की, आपण ज्योतिर्बिंदू मनुष्यात्मा आहोत आणि आपणास 'गाढव' म्हणणारा माणूस स्वतःच विसरलेला एक

भाऊ आहे ज्याचे दुर्वर्तन सर्व उपस्थित लोक पहात आहेत. सर्व उपस्थित लोक कदाचित आपल्याला गाढवच मानतील असे आपण का मानतो? आपण असा विचार करणे म्हणजेच स्वतःवर संशय घेणे तसेच दिव्यगुणांच्या सिंहासनावरून खाली उतरणे होय. जेव्हा कोणी अपमानकारक शब्द उच्चारतो त्या वेळेस आपण ज्योतिर्बिंदू मनुष्यात्मा आहोत हा निश्चय जर आपल्याला असेल तर 'गाढव' म्हणणाऱ्या त्या व्यक्तीचे आपल्याला हसू येईल. आणि त्या व्यक्तीद्वारे मायाच बोलत आहे असे आपल्याला अनुभवास येईल. आपणास असे जाणवेल की, ही व्यक्ती पराधीन आहे, क्षुब्ध आहे, बेचैन आहे म्हणून ती असे बोलत आहे. तिच्या मनाला आग लागलेली आहे म्हणून तिच्या मुखातून अग्निकण बाहेर पडत आहेत, पण मी तर शुद्ध व शांत आत्मा आहे, ज्ञानामृताची मी घागर आहे, माझ्यावर त्याचा काय प्रभाव? ती व्यक्ती अज्ञानी आहे, मी ज्योतिर्बिंदू आत्मा असल्याचे ती जाणत नाही म्हणून अज्ञान-निद्रेच्या अवस्थेत बडबडत ती मला 'गाढव' म्हणत आहे. मला तर आपल्या स्व-मानात रहावयास हवे. अशा प्रकारच्या स्व-मानात अथवा सन्मानात स्थित राहणाऱ्या माणसाला अपमानाचे दुःख होणार नाही.

जेव्हा आपण बहिर्मुखी होऊन दुसऱ्यांचे अपशब्द स्वीकारतो तेव्हा अपमान जाणवतो, पण जेव्हा आपण अंतर्मुखी होऊन ज्योतिर्बिंदू स्वरूपात स्थित होतो तेव्हा स्वमान वा सन्मान होतो- हा निश्चित नियम आहे.

आपली अब्रू आपल्या हाती, वा दुसऱ्याच्या हाती

माणसाची आपली स्वतःची अब्रू आपल्या स्वतःच्या हाती आहे ही म्हण प्रसिद्ध आहे. कारण वास्तविक इतरांच्या अपशब्दांनी किंवा अनुचित वर्तनाने माणसाचा अपमान होत नाही उलट माणूस जेव्हा स्वतः आपला मान (म्हणजे 'मी ज्ञान, शांती, आनंद व प्रेमाचा सागर परमात्म्याचे संतान आहे' हा स्व-मान) गमावून आपल्या चेहऱ्यावर औदासीन्य आणतो व स्वतःला

काहीबाही बडबडू लागतो आणि अंतर्मुखीऐवजी बहिर्मुखी होतो तेव्हा तो आपली अब्रू आपण स्वतःच घालवून बसतो. त्यावेळी लोक समजतात की, हाही क्षुद्र माणूस आहे. याच्यातही सहनशीलता, धैर्य व महानता नाही. हा सुद्धा गंभीर-चित्त व मधुर-भाषी नाही उलट तितकाच असभ्य, असमर्थ, अज्ञानी आणि अपकारी आहे. आपले वर्तन पाहून इतरांनी आपल्याला असे मानणे हाच खरा अपमान होय. म्हणून असे म्हणणे चुकीचे आहे की, “त्या माणसाने सर्वासमक्ष मला मान खाली घालावयास लावली.” कारण तो माणूस जेव्हा अनुचित वर्तन करतो तेव्हासुद्धा आपण अविचल राहू तर इतरांच्या दृष्टीने त्याचीच मान खाली होते, आपला सन्मान तर सुरक्षित राहतो. पण जेव्हा आपणच दूषित होऊन त्याच्याप्रमाणे दूषित वर्तन करू लागतो अर्थात जेव्हा आपण आपला पवित्रतेचा व महानतेचा मुकुट अथवा शांतीची टोपी स्वतःच काढतो तेव्हा आपली मान खाली झुकते म्हणजे आपण आपली अब्रूची टोपी खाली उतरून ठेवतो.

सहनशीलता, स्नेह, मधुरता व गुणग्राहीपणाची धारणा

आता आपण दुसऱ्या परिस्थितीचा विचार करू या. कित्येकदा असे होते की, आपल्या एखाद्या चुकीने किंवा अवगुणाने कोण्या अन्य व्यक्तीचे कार्य बिघडते किंवा तिचे नुकसान होते आणि ती त्यामुळे काही लोकांसमोर आपल्याविरुद्ध असभ्य शब्द उच्चारते किंवा असभ्य वर्तन करते. त्या परिस्थितीतही आपण अशांत होता कामा नये उलट ती बिकट परिस्थिती आपण कर्माची शिक्षा मानून आनंदाने सहन करावयास हवी. उदाहरणार्थ, समजा माझ्या थोरल्या भावाने मला म्हटले, “तू ठीक चार वाजता माझे सामान घेऊन स्टेशनावर ये.” आता मी विचार केला की, अजून बराच वेळ आहे म्हणून मी थोडा वेळ झोपलो. माझा डोळा लागला होता. उठताच पूर्ण प्रयत्न केला पण थोडा उशीरा स्टेशनावर पोहोचलो आणि तेथे पाहिले की, गाडी

सुटण्याच्या बेतात होती व माझा भाऊ माझी वाट पाहत होता. मला पाहताच माझा भाऊ इतर मित्रांसमक्ष म्हणू लागला, “तू अगदी गावंढळ आहेस, तुला वेळेचे भान नसते. तू नेहमी कामाचा विचका करतोस. आमच्या घरी तू एक नालायक जन्माला आला आहेस, जा माझ्या डोळ्यांसमोरून दूर हो! तुला थोडीसुद्धा अक्कल नाही ...” आता संभव आहे की, माझ्या भावाने आपल्या मित्रांसमक्ष माझी फार बेअब्रू केल्याची जाणीव मला होईल आणि असा विचार करून मी उदास व अशांत होण्याचीही शक्यता आहे परंतु वास्तविक मी तसा होता कामा नये. अशा परिस्थितीत मला हा विचार करावयास हवा की, मी जी चूक केली आहे, त्याचीच ही शिक्षा आहे. म्हणून ती मला मोठ्या आनंदाने सहन केली पाहिजे, कारण त्यामुळे माझा हिशेब चुकता होईल. माझा भाऊ काही अनुचित शब्द का उच्चारना पण तो चुकत असल्याचे पाहून आता मी अशांत, विव्दळ वा व्याकूळ होण्याची चूक करता कामा नये. तोंडाने मी काहीही अनुचित बोलता उपयोगी नाही उलट पहिल्या चुकीची ही शिक्षा भोगून त्या कर्माचे खाते बंद करावयास हवे अन्यथा आता काही अनुचित बोलण्याने वा विचार केल्याने माझे विकर्म-खाते आणखीनच वाढेल. माझी चूकच या सान्या परिस्थितीचे मूळ कारण आहे, म्हणून आता मला या परिस्थितीपासून हा गुण ग्रहण करावयास हवा की, भविष्यात मी अधिक जबाबदाराने तसेच स्फुर्तीने काम करेन, चूक करणार नाही.

येथे कोणी म्हणू शकेल की, “माझ्याकडून चूक घडल्यावर जर कोणी माझा अपमान केला तर माझ्या मनात हा विचार येतोच की, मी चूक केली आहे, भविष्यात माझा तो अवगुण सोडण्याचा संकल्पही मी करतो पण त्यावेळी हा संकल्प येतो की, माझी चूक दाखविण्याची जी पद्धत ती व्यक्ती वापरीत आहे ती चूकीची आहे. तिची पद्धत पाहून मला दुःख होते आणि विचाराने मन अशांत होते की, सर्व लोकांना माझ्याविषयी काय वाटेल- त्यांच्या समोर माझी अब्रू

धुळीस मिळाल्याने तेही माझी चेष्टा करतील किंवा माझ्याबद्दल म्हणतील, “हा थ्याड आहे म्हणूनच गप्प बसला, याला आपला स्वमानच नाही म्हणूनच हा अपमान सहन करून गेला.” आता या गोष्टीचा ज्ञानाच्या दृष्टीने विचार केल्यास आपण या निर्णयाला येऊन पोहोचाल की, वास्तविक असे वाटणे हा आपला कमकुवतपणा तसेच दोष आहे. अनुभव हे सांगतो की, जर आपण त्या परिस्थितीत उद्विग्न होण्याऐवजी स्मित करू आणि मनात मालीन्य वा आवेश न येऊ देता स्नेह व आदराने सामोरे जाऊ तर दुसऱ्याचे अपमानकारक शब्दही हलके होतात, इतर उपस्थित लोकांच्या दृष्टीनेही त्यांचे काही महत्व उरत नाही उलट ती गोष्ट हास्यातच विरून जाते. जर आपण त्या अपमानकारक शब्दांनी जास्त प्रभावित व अशांत होऊ तर इतरही त्या गोष्टीकडे विशेष लक्ष देतात आणि जर आपण ती टाळू तर इतरही त्याकडे लक्ष देत नाहीत. म्हणून युक्ती ही आहे की, स्नेह, सहनशीलता, मधुरता व इतरांविषयी आदर हे गुण आत्मसात करीत परिस्थिती पार करावी अन्यथा ती परिस्थिती आपले हृदय भग्न करून टाकील आणि आपण खरोखरच अपमानित व अशांतही होऊ व आपल्याला असे वाटेल की, कोणीतरी आपल्याला गोळी मारली आहे किंवा आपल्या शरीराला आग लावली आहे.”

जेव्हा गोळीबार चालू असतो तेव्हा प्रत्येक नागरिक आपल्या बचावाचा विचार करतो. जेव्हा कोठे आग लागते तेव्हा प्रत्येक समजुतदार व्यक्ती ती आग विझविण्याची किंवा निदान स्वतः त्यातून सुरक्षितपणे बाहेर पडण्याची युक्ती अंमलात आणते. याच प्रमाणे जर एखादी व्यक्ती अपमानरूपी गोळ्यांचा वर्षाव करीत असेल किंवा आपल्या शरीराला आग लावण्याचा प्रयत्न करीत असेल तर आपणही त्यापासून आपला बचाव करावयास हवा आणि याचा बचाव केवळ हाच आहे की आपण स्वतःला दिव्य-गुणांच्या ढालीने सुरक्षित ठेवावे, स्वरूपाच्या स्मृतीने शीतल राखावे, गोड स्मिताने परिस्थिती पार

करावी आणि इतरांशी प्रेमाने व सन्मानाने वागून त्यांना जिंकून घ्यावे. अन्यथा अपमान रूपी गोळीने जखमी होणे किंवा अपशब्दांच्या आगीत होरपळणे हे काही शहाणपणाचे लक्षण नव्हे. या परिस्थितीने घायाळ होऊन म्हणणे की, “हाय- माझे मन घायाळ झाले आहे. माझ्या हृदयाची गती थांबत आहे, माझा मेंदू काम करेनासा झाला आहे,” हे मंदबुद्धी लोकांचे काम आहे जे गोळी वा आग पाहूनही त्यापासून हटून आपला बचाव करीत नाहीत.

या सृष्टीविषयी निरपेक्ष भाव ठेवल्यास शांती

कित्येकदा असेही होते की, माणूस ज्या लोकांवर एखादा उपकार करतो ते त्याचे म्हणणे मानत नाहीत किंवा त्याला जास्त महत्त्व देत नाहीत आणि मग तो त्यात आपला अपमान झाल्याचे समजतो. उदाहरणार्थ समजा की एका माणसाने आपल्या मुलाबाळांना मोठ्या प्रेमाने पोसले आणि त्यांच्या शिक्षणावर बराच पैसाही खर्च केला. पण मुले मोठी झाल्यावर त्याला जुन्या विचाराचा व सनातनी (orthodox) मानतात व स्वतःला आधुनिक विचारांचा (modern) मानतात आणि म्हणून आपल्या पित्याचे म्हणणे टाळतात, त्याकडे पूर्ण लक्ष देत नाहीत. यामुळे तो माणूस या विचाराने मनात दुःखी होतो की, “पहा, हा कसा जमाना आला आहे, ज्या मुलांचे मी इतक्या परिश्रमाने व रात्रंदिवस कमाई करून पालन-पोषण केले, आज ती माझे म्हणणे मानत नाहीत आणि मला उचित सन्मानही देत नाहीत. इतर लोकांच्या उपस्थितीतही ती माझ्या म्हणण्याला महत्त्व देत नाहीत आणि त्यामुळे माझा अपमान होतो व लोक म्हणतात की, अमूक माणसाची मुले नालायक आहेत, ती त्याला कवडीचीही किंमत देत नाहीत. आता जर या गोष्टीकडे लक्ष दिले तर हेसुद्धा अशांतीचे काही कारण होऊ शकत नाही उलट ही तर माणसाला ‘अनासक्त-चित्त’ व ‘संन्यास-वृत्ती’ नामक दोन दिव्य-गुणरूपी अमूल्य रत्ने देणारी उपकारक परिस्थिती होय. जर तो माणूस स्वतःच म्हणत आहे की, “पहा, आता कसा

जमाना आला आहे,” तर मग त्याने अशांत व दुःखी होण्याचे काय कारण? त्याने मनात हे समजावयास हवे की, सांप्रत ‘कलियुग’ अथवा ‘अधमयुग’ आहे, यात लोक अधम, कृतघ्न, कर्तव्य-विन्मुख, आसुरी-वृत्तीचे व धर्मभ्रष्ट असतात. तेव्हा आपल्या पित्याचे उचित मतही ‘जुन्या जमान्याचे मत’ म्हणून त्यांनी ते टाळवे हीच अपेक्षा त्यांच्याकडून होऊ शकते. ‘कलियुग’ नामक जमान्यात दिव्य मर्यादा नसते आणि आता तर कलियुगाचा अंतही येऊन ठेपला आहे तेव्हा आसुरी लक्षणांनी पराकाष्ठा गाठणे स्वाभाविकच आहे. यात आश्चर्यचकीत किंवा व्यथित होण्याचे काय कारण? आता सृष्टी तमोप्रधान व राक्षसी होऊन पडली आहे, म्हणून येथील लोकांकडून सुख, स्नेह, मधुरतेची आशा करणे चूक आहे.”

तेव्हा, माणसाने आपल्या मनाला समजावयास हवे की, “जे काही मला सामोरे येत आहे, हे माझ्या मनाला या आसुरी जगावरील प्रीती तथा आसक्ती तोडण्यासाठी शिक्षण देत आहे आणि म्हणून मला आता माझे मन आपला खरा मित्र-परमपिता परमात्म्याशीच जोडावयास हवे.” माणसाने विचार करावयास हवा की, “सांप्रत सर्व आत्मे मायेचेच मत मानतात आणि ही मुले वगैरे माझी नव्हेत. ही सुद्धा मायेचीच आहेत. आता मी ईश्वराचा होऊन मनात ईश्वराच्या स्मृतीलाच स्थान देईन.” अशा रीतीने माणसाने या जगात कार्य-व्यवहार करीत असतानाही मन अनासक्त करावे आणि त्याचबरोबर आपले कोणतेही मानसिक नाते न मानता निरपेक्षपणे जीवन व्यतीत करावे.

विपरीत परिस्थितीतही शांती कशी राहिल ?

जेव्हा माणसाची इच्छा पूर्ण होत नाही किंवा एखादी अडचण वा विघ्न समोर येते तेव्हा त्याचे मन अशांत होते. अशा परिस्थितीत त्याने विचार करावयास हवा की, छिन्नी व हातोड्याचे प्रहार कर-करून दगडालाही पूजनीय मूर्ती बनविण्यात येते किंवा सागर वा नदीच्या जल-लहरींच्या आघातांनी दगडाचा शालिग्राम बनतो. किंवा ज्याप्रमाणे वादळ समुद्रातील शंख, शिंपले, रत्ने इत्यादी उसळवून किनाऱ्यावर लावून देते त्याचप्रमाणे माझ्या समोरिल ह्या बिकट परिस्थितीसुद्धा माझ्यावर प्रहार करून माझे जीवन अनुभवी, उच्च व दिव्य बनवतील. म्हणून माणसाने बिकट परिस्थितींना किंवा अपयशांना आपल्याच कर्मांचे फळ मानून सहनशीलता धारण करावयास हवी कारण ह्या दिव्य-गुणांच्या धारणेमुळेच तो देवता बनेल आणि स्वर्गीय सुख-शांती प्राप्त करील.

या जगातील प्रत्येक घटनेला एक 'अटळ भावी' समजून माणसानी हे लक्षात ठेवावे की, "जे व्हायचे होते ते घडले! हे जग परिवर्तनशील आहे; एक दिवस या बिकट परिस्थितीसुद्धा नाहिशा होतील आणि मग सुखाचे दिवस येतील. आता हे कलियुगी दुःखी जग तर दोन दिवसांचे आहे; लवकरच याचा महाविनाश होऊन सत्ययुगाचे सुख-शांतीपूर्ण दिवस येतील; त्यासाठी मला सत्वगुणी बनले पाहिजे."

व्यर्थ व परचिंतन कसे मिटेल आणि शांती कशी मिळेल ?

माणसाच्या अशांतीचे एक कारण हेही आहे की, दुःखपूर्ण गतगोष्टी तो वारंवार आठवत बसतो. उदाहरणार्थ त्याच्या मनात येते की, “अमूक माणूस माझ्यासी चांगला वागला नव्हता. माझ्या अमूक नातलगाने वेळेवर मला मदत केली नव्हती. माझ्या अमूक मुलाने माझी आज्ञा मानली नव्हती. अहो! अमका माणूस तर असा आहे की, त्याच्यात अमके-अमके दोष आहेत.” जेव्हा तो कोणाशी बोलतो तेव्हा अशा प्रकारच्या गतगोष्टींचे दुःखित मनाने वर्णन करतो, जणू काय ही रडकथा पुनःपुन्हा ऐकवून तिला अविनाशी बनवितो, जसे काय अविनाशी दुःख प्राप्त करणे हेच त्याचे लक्ष्य आहे. तो आपल्या जीवनाच्या इतिहासातील दुःख संबंधित प्रकरणे उघडून वारंवार वाचत बसतो जणू काय ते एखादे ईश्वरी चरित्र असावे किंवा एखादा मुक्ती-जीवन्मुक्तीचा मंत्र असावा अथवा सत्यनारायणाची सत्य कथा असावी. अशा प्रकारचा स्वभाव असलेला माणूस जणू स्वतःच स्वतःला अडकवतो किंवा उलटा लटकावतो आणि मग म्हणतो की, “हाय! मला कोणी सोडवा, मला सुलटा करा.”

अशा माणसाने आता शांती मिळविण्यासाठी हा विचार करावयास हवा की, “माझे हे संकल्प-विकल्प तर असे आहेत जणू काय सृष्टीरूपी बागेत फुले वेचण्याऐवजी काटेच वेचून आपले हृदय आपणच घायाळ करणे होय. आता एक काट्याचे बोचणे संपते न संपते तोच मी दुसरी एखादी काटेरी गोष्ट आठवून मनात दुसरा घाव घालतो किंवा दुसरा घाव ताजा करतो. अशा प्रकारे जर मी वारंवार आपल्या हृदयात गतगोष्टीरूपी काटे लावित बसेन तर माझ्या मनाचे घाव भरून येणारच नाहीत आणि अखेर ते सडलेले बनून मलाच दुःखी करतील. थोड्या-थोड्या दिवसानंतर पुनःपुन्हा या गोष्टींची आठवण येत राहणे

आणि त्यामुळे माझ्या मना ... दुःख होणे किंवा त्यांच्याकडे माझे लक्ष जाणे हेच सुचविते की, अजूनही हे काटे माझ्या हृदयातून निघालेले नाहीत. म्हणून आता जर शांती हेच माझे लक्ष्य आहे आणि सुख हेच माझे साध्य आहे तर हे काटे मी काढूनच टाकेन किंवा योग्नानीने ते भस्मसात करून टाकेन कारण प्रत्येक शहाणा माणूस बगीच्यात फुले निवडतो आणि काटे सोडून देतो.”

गतकाळाला 'भूत' म्हणतात म्हणून त्याला 'भूत' माना

होऊन गेलेल्या घटनेला 'भूत' (Past) म्हणतात. म्हणतात. भूत याचा दुसरा अर्थ 'प्रेत आत्मा' असाही आहे. भूताचे (Evil Spirit) स्मरण करणारा 'जशी मती, तशी गती' या नियमानुसार स्वतःच भूत बनेल. तेव्हा, वाईट गतगोष्टी (भूत) आठवित राहण्याचा स्वभाव असलेल्या माणसाने विचार करावयास हवा की, वाईट गतगोष्टीही 'भूत' (प्रेत; Evil Spirit) समान आहेत. म्हणून त्या आठवित बसून नये कारण त्यांच्या आठवणीने माझीही स्थिती व गती भूतासारखी होईल. अशा रीतीने भूत म्हणजे होऊन गेलेल्या वृत्तांतांना 'भूत' अर्थात प्रेत मानून त्यांपासून सुटका करून घ्यावयास हवी आणि भविष्याचे स्मरण करावयास हवे कारण आपण जसे चांगले बनू इच्छितो, तसे चांगले संकल्प व कर्मेही आपण करावयास हवीत. जशी आपली कर्मे होतील तसेच आपले भविष्य किंवा भविष्य-फल होईल.

गताला गत जाणा, जगाला मृत माना

माणसाने सदैव लक्षात ठेवावयास हवे की, "हे जग एका नाटकासारखे आहे किंवा जसे सिनेमाच्या पडद्यावर फिल्म पाहिली जाते तसेच सर्व-काही मी पहात आहे. हे नाटक किंवा फिल्मचे रीळ पुढे-पुढे मोकळी होत जाते म्हणून गतगोष्टी आठविणे म्हणजे जणू लपेटलेली मागील रीळ पुन्हा मोकळी करण्याचा प्रयत्न करणे होय. फिल्म पाहण्याची ही काही रीत नव्हे." म्हणून त्याने विचार करावयास हवा की, "या विराट नाटकात जे जे दृश्य समोर

येत जाते, ते पाहता-पाहता मला आनंद व्हावयास हवा. नाटकाचे जे रीळ लपेटून गेले आहे आता ते जर मी पुनःपुन्हा आठविण्याचा प्रयत्न करेन तर मी पुढे जाऊ शकणार नाही आणि पुढील दृश्यांना मी वंचित राहीन व मागे पडेन, अशा प्रकारे माणसाने साक्षी तथा दृष्टा होऊन या जगाचे आगामी वृतांत पहावयास हवेत आणि नाटकात जे नोंदले गेले आहे म्हणजे रीळात जे लपटले गेले आहे त्यास चिकटून राहता कामा नये.”

या व्यतिरिक्त, जेव्हा माणसाच्या मनात गतकाळाविषयी असे विचार येत असतील की, “ती व्यक्ती माझ्याशी चांगली वागली नव्हती, अमक्या खटल्यात मी हरलो होतो, त्या व्यक्तीने प्रसंगी मला मदत केली नव्हती,” वगैरे वगैरे, तेव्हा त्याने विचार करावयास हवा की, “ज्या काळाविषयी मी बोलत आहे, तो काळ आता राहिलेला नाही, आता त्या व्यक्तीही कालांतराने बदललेल्या आहेत, ती परिस्थितीही बदलली आहे, ते कर्मफळही मी भोगून पूर्ण केले आहे, म्हणून आता मलाही बदलावयास हवे, माझ्या कोणत्या तरी कर्माचे ते फळ होते. ते मी भोगून चुकलो आहे. म्हणून आता त्याचे चिंतन करणे म्हणजे जणू तो दुःखाचा काळ स्वतःच वाढविणे होय; हे तर दुःखाचे धागे खेचून त्यांना लांब करणे आहे. याचा अर्थ हा झाला की, मला दुःख व अशांती सदा प्रिय आहे अन्यथा दुःखाचे आडवे-उभे धागे पुढे-पुढे विणत जाण्याचा आणखी काय अर्थ होऊ शकतो? पण असे होऊ शकत नाही कारण प्रत्येक माणूस वास्तविक सुख व शांतीच इच्छितो. म्हणून माझेही लक्ष्य सुख-शांतीचीच प्राप्ती आहे पण कर्म वा पुरुषार्थ चुकीचा आहे.” अशा प्रकारे मनाची समजूत घालून माणसाने गताला गत जाणावे आणि गतकालीन जगाला मृत मानावे, पुढल्या काळासाठी उत्तम पुरुषार्थ करावा. त्या जुन्या-घाणेरड्या गोष्टी आठवून वातावरण जुने व दूषित करू नये, त्यात दुःखाची प्रकंपने (vibrations) पसरवू नयेत उलट सुखाचे साधन चिंतावे.

घाण टिपणे कावळ्याचे काम, मोती टिपणे हंसाचा धंदा

आपण नेहमीच पाहतो की, कचऱ्याच्या ढिगाऱ्यावर बसून कावळा कचरा चिवडीत त्यातील घाणच टिपत असतो. पण हंसाच्या बाबतीत प्रसिद्ध आहे की, तो मोती टिपतो किंवा क्षीर (दूध) घेतो, नीर (पाणी) सोडून देतो. म्हणून माणसाने विचार करावयास हवा की, “मला ज्ञानरत्ने टिपणारा किंवा दिव्य-गुणरूपी मोती टिपणारा हंस बनणे आवडेल की घाण टिपणारा कावळा? मला कोणी ‘हंस’ म्हणून संबोधले तर आवडेल की कावळा म्हणून? उघडच आहे की, हंसाचाच स्वभाव सर्वाना प्रिय आहे. म्हणून घडून गेलेल्या घाणेरड्या वा दुःखदायी गोष्टी चिवडीत व काव-काव करीत इतरांना एकत्रित करण्याची तसेच त्यांचे लक्षही त्या घाणीकडे वेधण्याची वाईट समय सोडावयास हवी.”

घडून गेलेल्या इतिहासापासून धडा घेऊन पुढे जावयास हवे

माणसाच्या बाबतीत जे काही घडून गेले आहे अर्थात त्याचा जो इतिहास आहे, त्यापासून त्याने धडा घ्यावयास हवा. पण धडा वारंवार घोकत वा वाचत बसता उपयोगी नाही. वारंवार गतगोष्टी उगाळीत बसणे हे कमजोर माणसाचे काम आहे आणि जणू काय पुरुषार्थाच्या गाडीची चाक्रे मागे ढकलण्यासारखे आहे म्हणून उन्नतीची आकांक्षा असलेल्याने गतगोष्टींपासून किंवा गतजीवन-वृत्तांतांपासून गुण ग्रहण करून आपल्या लक्ष्याच्या दिशेने पुढे पुढे चालावे.

वेळेचे मीटर चालू आहे, संकल्पांचे भाडे वाढत आहे

माणसाने विचार करावा की, “वेळेचे मीटर तर चालूच आहे आणि जीवनाच्या घटकाही गुजरत चालल्या आहेत; तेव्हा जर मी वर्तमान काळही गतगोष्टींच्या आठवणीत व्यतीत करीन तर हा काळही व्यर्थ घालविला असा मला पश्चाताप होईल. हाय-परिचिंतनात सारा काळ मी गमाविला, मी प्रभूचिंतन केले नाही. पूर्वीचा काळ दुखात गेला आणि आता दुःखाच्या

आठवणीत निघून गेला. म्हणून आता मला गतकाळाच्या गोष्टी आठवीत बसून काळ गमविण्याऐवजी अकाल पुरुष परमात्म्याचे स्मरण करावयास हवे, कारण केवळ त्याचीच स्मृती सुखदायी व काळाला अनमोल बनविणारी आहे 'ही व्यक्ती चांगली वागली नाही' हा विचार करण्याऐवजी आता मला हा विचार करावयास हवा की, जे काही झाले ते सर्व माझ्याच कर्मांचे फळ होते, म्हणून त्या व्यक्ती व त्यांच्या कृती यांकडे लक्ष देऊन मला माझे लक्ष परमपिता परमात्म्याकडे तसेच आपल्या कल्याणाकडे वा कर्मांकडेच लावावयास हवे, अन्यथा माझे अशुद्ध व व्यर्थ संकल्प-विकल्पांचे तसेच विकर्मांचे खाते वाढतच जाईल आणि माझे भाडे अधिकाधिक वाढत जाईल." तेव्हा, वेळेचे मीटर चालू असल्याचे मानून, गतगोष्टींना आपल्याच कर्मांचे फळ जाणून माणसाने व्यर्थपणे कर्म-खाते किंवा भाडे वाढवू नये अन्यथा ते त्याला स्वतःच चुकते करावे लागेल. हे जाणावयास हवे की, माणसांची जपमाळ ओढीत बसल्यास माझ्या खुशीचे नुकसान होईल अवगुणांचे तथा दुःखांचे चिंतन करण्याऐवजी मला ईश्वराचे चिंतन केले पाहिजे अन्यथा आयुष्य नुकसानीतच गहाळ होईल.

होऊन गेलेल्या कोणत्या गोष्टी आठवावयास हव्यात

गतगोष्टी आठविण्याचा हा जो माणसाचा स्वभाव आहे वा सराव आहे आता तो अन्य प्रकारे वापरावयास हवा. त्याद्वारे माणसाने सत्य, त्रेता, द्वापर व कलियुगाच्या इतिहासाची पुनरावृत्ती करावयास हवी अर्थात त्याने हा विचार करावयास हवा की, "पूर्वी मी मुक्तिधामात होतो, तेथून येऊन मी सत्ययुगी दैवीसृष्टीत जन्म घेतला व सत्य व त्रेता युगांत एकूण 21 जन्म संपूर्ण पवित्रता व सुख-शांतीसंपन्न राज्यभाग्य उपभोगले. नंतर द्वापरयुगाच्या प्रारंभी देह-अभिमानी तथा विकारी झाल्याने माझ्या जीवनात दुःख व अशांतीने प्रवेश केला आणि जस-जसा माझ्यात काम-क्रोधादी विकारांचा वेग वाढत गेला तसतशी माझ्या जीवनात दुःख व अशांतीची वाढहोत गेली व त्यांच्या निवारणार्थ यज्ञ-

तप, पूजा-पाठ, भक्ती वगैरे करीत राहिलो पण हे सर्व करूनही दुःखाने माझा पिच्छा काही सोडला नाही. सांप्रत जगात अत्यंत अधःपतन, दुःख व अशांती आहे आणि मी सुद्धा कलियुगी जगाचाच एक प्राणी आहे. सत्य व त्रेता युगांत 21 जन्म पूर्ण सुखी, द्वापर व कलियुगांत थोडे-फार दुःखदायी 63 जन्म घेऊन झाल्यानंतर आता माझा 84 वा जन्म मी व्यतीत करीत आहे. हा माझा शेवटचा जन्म आहे कारण आता यानंतर कलियुगाचा अंत होणार आहे आणि आण्विक जागतिक महायुद्ध तथा गृहयुद्धांद्वारे महाविनाश होणार आहे. आता सर्व आत्म्यांना मुक्तिधामास परतायचे आहे व ज्ञान, योग तथा दिव्यगुण धारण करून पवित्र बनायचे आहे अन्यथा धर्मराजपुरीत आपण केलेल्या पापांची शिक्षा भोगावी लागेल. आता ज्ञान, योग तथा दिव्यगुणांच्या धारणेचा अभ्यास करून मी पुन्हा सत्वप्रधान व पावन बनेन आणि मुक्ति तसेच सत्ययुगी देवपदास योग्य बनेन. अशा रीतीने भूत व भविष्य काळांच्या आठवणीने माणसाचे कल्याण होते.”

रोगाच्या अवस्थेतही मन शांत कसे राहिल ?

या कलियुगी दुःखमय सृष्टीत प्रत्येक माणसाला कधी ना कधी रोग होतोच. रोगाच्या अवस्थेत सामान्य माणसे थोडा-फार दुःखी होतो आणि त्या वेळी त्याला देहाचेच भान राहते, अशा अवस्थेत तो परमपिता परमात्म्याच्या स्मृतीचा आनंदही घेत नाही. तेव्हा प्रश्न उद्भवतो की, रोगाच्या परिस्थितीतही माणसाने योगयुक्त कसे रहावे व आत्मिक शांती आणि ईश्वरी आनंदात कसे तल्लीन रहावे? हा प्रश्न घेऊन येथे काही लाभदायक युक्त्यांचा उल्लेख केला आहे :-

रोगातही योगयुक्त व शांत राहण्यासाठी युक्त्या

अनेक सत्संगी लोकांच्या अनुभवाच्या आधारे असे म्हणता येईल की, जर माणूस ज्ञानाचा आधार घेईल तर तो रोगाला योगात बदलू शकेल. ज्ञानाच्या सहाय्याने तो स्वस्थ (अर्थात आत्मनिष्ठ) होऊ शकतो. म्हणून ज्ञानवान माणसाने रोगाऐवजी योगाकडे लक्ष द्यावे. उदाहरणार्थ, जर पीडेमुळे त्याच्या तोंडून 'हूँ' शब्द निघत असेल तर त्या एवजी त्याने 'मी आत्मा आहे' असे बोलावे आणि 'हाय' शब्द निघत असेल तर 'हो आलो देवा' किंवा 'मी आत्मा आहे' असे म्हणावे. तसेच 'ओ' किंवा 'ऊँ' उच्चार निघत असेल तर ज्ञानाच्या आधारे 'ॐ' वा 'ओम शांती' चे उच्चारण करावे. ह्या थोड्याशा पुरुषार्थाने त्याचे मन दुःखाचे स्मरण करण्याऐवजी दुःखहर्त्याकडे लागेल आणि पार्थीव देहापासून हटून परमेश्वराकडे जाण्याचे अभ्यासू होईल व सुख अनुभवील. म्हणून रोग्याचा पुरुषार्थ हाच व्हावयास हवा की, त्याचे मन तनात न होता ईश्वरात तन्मय व्हावे. रोगाच्या वेळी त्याने **फिर्याद** न करता **परमेश्वराची याद** करावी. हाहाकार न करता शिव परमात्म्याच्या स्मृतीचा संकल्प करावा कारण या संकल्पाने त्याचा कायाकल्प होईल आणि

सूळासमान कष्टदायक रोगही काट्याहूनही कमी दुःखदायक असल्याचे जाणवेल.

रामाचेही जे राम (शिव परमात्मा) आहेत, त्यांच्या स्मरणाने माणसाला निश्चितच आराम मिळतो. म्हणून माणसाला जर झोप येत नसेल आणि आराम वाटत नसेल तर त्याने वारंवार लोकांकडे ही तक्रार करू नये की, आज आराम मिळाला नाही उलट त्याने मनात 'आ-राम, आ-राम' (अर्थात हे राम या) ही भावना ठेवावयास हवी. अशा रीतीने आरामाची चिंता करण्याऐवजी रामाचे चिंतन केल्यास त्याला जरूर आराम मिळेल.

तेव्हा युक्ती ही आहे की, माणसाने आपल्या शरीराची काळजी घ्यावी आणि रोगाचा उपचार करावा पण त्याचबरोबर आपला विचार प्रवाह ज्ञानयुक्त व ईश्वरोन्मुख बनवावा. उदाहरणार्थ, जर त्याचे पाय दुखत असले तर त्याने त्यावर इलाज करण्याबरोबर हा विचार करून खुशीत रहावे की, आता मला परमपिता परमात्म्याने ज्ञान व योगरूपी दोन दिव्य पाय दिले आहेत ज्यांच्या आधारे उभा राहून मी सदैव सुख-शांती मिळवू शकतो. हृद्रोग झाल्यास त्याने हा विचार करावा की, आता हृदयेश्वर परमात्मा भेटला आहे आणि त्याच्यावरच माझे हार्दिक व खरें प्रेम आहे. डोळे दुखत असले तर विचार करावा आता कल्याणकारी ईश्वराने मला ज्ञानचक्षू किंवा दिव्य-नेत्र प्रदान केला आहे. कानात एखादा रोग असेल तर विचार करावा की, आता मला ऐकण्यासाठी ईश्वरी ज्ञान मिळत आहे. हातांना काही झाले तर विचार करावा की, आता मी तर चतुर्भुज अर्थात शंख, चक्र, गदा, पद्मधारी बनत आहे. मस्तकात काही झाले तर विचार करावा की, आता परमपिता परमात्म्याने दिव्य-बुद्धीरूपी अनमोल वरदान मला दिले आहे. एखादा प्राण-रोग (श्वास रोग) झाल्यास विचार करावा की, आता मी प्राणनाथ परमात्म्याचाच झालेलो आहे आणि हा विश्वासच माझे कल्याण करील. अशा प्रकारच्या विचार प्रवाहाने माणसाला

शांतिसागर परमात्म्याकडून शांती अवश्य मिळेल. त्याची शरीर-विषयक चिंता ईश्वर-चिंतनात बदलून सुखदायी होईल. रोगालाही तो योगासाठी फुरसतीचे एक साधन मानून योगाचा आनंद घेईल.

माणसाने हा विचार करावयास हवा की, रोग माझ्या तनाला आहे माझे मन तिकडे का जावे? मनाला आपले मननाचे किंवा ज्ञान-मंथनाचे कार्य करावयास हवे. अशा प्रकारे माणसाने स्वतःला देहापासून अलग करून व देहाला एक कुटी मानून योगरूपी तपस्येस लागावयास हवे. जर डोळ्यांना त्रास होत असेल तर त्याने त्रिनेत्री शिव भगवानाकडे आपले लक्ष वळवावे. जर डोके दुखत असेल तर त्याने आपले मन डोक्यावर दुहेरी मुकुट धारण केलेल्या देवी-देवतांकडे (श्री लक्ष्मी-श्री नारायण) वळवावे. जर त्याच्या गळ्यात काही बिघाड उत्पन्न झाल्याची जाणीव होत असल्यास त्याने आपले मन गळ्यात न अडकविता सरस्वती अंबाकडे घेऊन जावे. जर त्याच्या हातांना एखादी पीडा झाल्यास त्याने आपल्या त्या स्थूल हातांना विसरून आपल्या पुरुषार्थाचा किंवा पराक्रमाचा विचार करावा कारण हात पुरुषार्थाचे चिन्ह आहे. जर पायांना त्रास होत असेल तर आपल्या परमधामाच्या यात्रेचा विचार करावा जी ह्या स्थूल पायांशिवायच होऊ शकते. जर त्याच्या साऱ्या शरीरालाच कष्ट होत असेल तर त्याने विराट पुरुषाचाच विचार करून मन ज्ञानाच्या संशोधनास लावावे. अशा प्रकारच्या पुरुषार्थाने तो आजार विसरेल आणि त्याची मानसिक स्थिती अव्यक्त आणि हर्षयुक्त राहिल. जरी औषधोपचार करूनही त्याला स्वास्थ्य लाभले नाही तरी तो स्व-स्थ अर्थात आत्म-निष्ठ जरूर होईल.

रागापासून रोग व द्वेषापासून दोष माना आणि रोगाद्वारे हिशेब चुकता जाणा

जर खोलवर विचार केला तर रागापासूनच (आवड) रोग उत्पन्न होत असल्याचे कळून येईल. आज एखाद्या माणसाला खाण्याच्या काही पदार्थात

आवड (राग) आहे तर अन्य कोणाला रात्री जागूनही खेड-तमाशा पाहण्याची आवड आहे. दुसऱ्या कोणाला एखाद्याच्या देहावर आसक्ती आहे. एखाद्याला पहा दिवसात दहावेळ चहापान, बिडी-सिग्रेट, वडा-भजी, कोकाकोला, मिठाई-पक्वान्न ह्यांचा आश्वाद घेण्याचा शौक आहे तर कोणाला विशेष उसळ, भाजी, मेवा-माव्याची आवड आहे. कोणाला एखाद्या स्त्री वा पुरुषाच्या नाम-रूपात अनुराग आहे व परिणामतः तो आपले तेज नष्ट करित आहे. ही भिन्न-भिन्न प्रकारची आवडच माणसाला मानसिक व शारीरिक दोन्ही प्रकारे दुर्बल बनवून विभिन्न प्रकारचे रोग उत्पन्न करण्यास कारणीभूत ठरते.

याचप्रमाणे द्वेषापासूनही दोष निर्माण होतो म्हणजे रक्त-दोष, वायु-दोष इत्यादी होतात. द्वेषापायी कित्येक आजार होतात. म्हणून माणसाने विचार करावयास हवा की, मी कोणकोणत्या प्रकारच्या रागात व द्वेषात अडकलो आहे की ज्यामुळे आज मला हे रोग वा दोष लागले आहेत? त्या-त्या प्रकारच्या रागाला तथा द्वेषाला आजाराचे मूळ कारण मानून त्यांना आपल्या मनातून काढून टाकावयास हवे. या पुरुषार्थाने त्याचा रोगही थोडा-फार शांत होईल व मनाची शांती जरूर मिळेल. अशा रीतीने रोगही त्या आध्यात्मिक आरोग्य किंवा आत्मिक उन्नतीचे साधन बनेल आणि त्याचे लक्ष तनाऐवजी आपल्या मनाकडे किंवा स्वभावाकडे धाव घेईल व त्या रोगाला बदलण्यासाठी आता तो परमपिता परमात्म्याच्या मधुर स्मृतीस लागेल आणि शांती अनुभवेल.

तसेच त्याने विचार करावयास हवा की, राग वा अनुरागाच्या अधीन होऊन माझी जी कर्म-बंधने अनेक माणसांशी जडलेली आहेत किंवा अनेक जन्मांचे माझे जे कर्म-खाते बनलेले आहे, हा रोगही ते चुकते करण्याचे एक साधन आहे. म्हणून त्याने असे मानावयास हवे की, ही एक खुशीची गोष्ट आहे की, आप्त मित्रांशी, डॉक्टरांशी तसेच अन्य आत्म्यांशी माझे जे कर्म-बंधन जडलेले होते किंवा जो माझ्या स्वतःच्याच कर्माचा बाकी राहिलेला हिशेब आहे

तो शरीराद्वारे भोगून भावीनुसार मी चुकता करीत आहे. आपले ऋण फेडल्यास प्रत्येक माणसाला आनंदच होतो, म्हणून मी दुःखी का व्हावे? आपला रोग या दृष्टीकोनाने पाहिल्यास माणसाच्या मनाला धैर्य मिळते.

रोगात मृत्यूने भयभीत न होता मृत्युंजयाचे

स्मरण करावयास हवे.

रोगाच्या वेळी माणसाने मृत्यूच्या भयानेही अशांत होता कामा नये, कारण आत्मा पूर्वीही अशरीरीच होता, ते त्याने नंतर घेतले आणि ते एक दिवस गळून पडणारच आहे. मग गोष्ट ही आहे की, जर हे शरीर गळूनही गेले तर त्यात आनंदच आहे कारण रोगी शरीराऐवजी आता निरोगी व नवे शरीर मिळेल. म्हणून त्याने आता कसलीही चिंता न करता स्वतःला 'प्रभू-अर्पण' मानावयास हवे, मृत्यूचे स्मरण न करता मृत्युंजयास म्हणजे शिव परमात्म्यास स्मरावयास हवे. त्याच्या स्मृतीत देह गळून पडल्यासही माणसाला फार उत्कृष्ट अवस्था प्राप्त होईल आणि पुढे त्याच्या आध्यात्मिक उन्नतीची सुसंधी त्याला परमपिता परमात्मा स्वतः अवश्य देईल.

मृत्युशय्येवर रोगी अवस्थेत पडलेल्या माणसाने हा विचार करावयास हवा की, "ही वेळ माझ्या परीक्षेची वेळ आहे. या वेळी आपल्या आप्त मित्रांवर व आपल्या देहावरही माझा मोह असता कामा नये, उलट आता माझ्या मनाचा संबंध अनन्य भावाने सद्गतिदाता परमात्म्याशीच असावयास हवा अर्थात आता मला 'नष्टोमोहाः स्मृतिर्लब्धा' व्हावयास हवे. जेव्हा माझ्या देहातून प्राण निघतील तेव्हा ईश्वरी ज्ञान ऐकता ऐकता व स्वतःला ईश्वराच्या मांडीवर असल्याचे अनुभवीत ते निघावेत. अहाहा! मी खरोखरच अत्यंत सौभाग्यशाली आहे कारण हे शरीर सोडताना मला आनंददाता परमपिता परमात्म्याची एकतान व स्पष्ट स्मृती आहे." अशा प्रकारे सहनशीलतेचा गुण धारण करीत माणसाने मरण्यापूर्वी 'मरजीवा' बनावे अर्थात आपल्या सर्व कर्मेन्द्रियांपासून व देहापासून

आपले मन अलीप्त (Detach) करून स्मृतीरूपी मांडीचे आगळे सुख घ्यावे. ही 'ईश्वरी स्मृतीच' 'देवतांचे विमान' होय जे माणसाला अंती स्वर्गास घेऊन जाते. इंग्रजी भाषेत रोग्याला पेशंट (Patient) म्हणतात. 'पेशंट' याचा दुसरा अर्थ सहनशील वा धैर्यशील ही आहे. म्हणून रोग्याचा पहिला धर्म सहनशील होणे आहे आणि त्यासाठी त्याला शक्तिदाता परमात्म्याच्या स्मृतीत स्थित व्हावयास हवे. या युक्त्यांनी माणसाला अवश्य शांती मिळेल.

गरीबीच्या अवस्थेतही मनात शांती कशी राहिल ?

गरिबीसुद्धा जीवनात दुःख अशांतीचे एक फार मोठे कारण बनत असते. गरीब माणसाला वाटते की, “मी मोठा दुर्दैवी व दीन आहे. पैसा नसल्याने ना मला कोणता मान ना माझी कोणती शान आहे. माझ्या कितीतरी इच्छा व गरजा पैशाअभावी पूर्ण होऊ शकत नाहीत. हाय! गरिबीचे हे जीवन कसले जीवन!” अशा प्रकारच्या विचारांनी तो माणूस विःश्वास सोडीत जीवन व्यतीत करतो आणि परमात्म्याशी असलेला आपला उच्च संबंध न जाणल्याने स्वतःला हीन-दीन मानत मनातल्या मनात अशांत राहतो.

रूपये-पैशांचे धन नसेल पण अन्य प्रकारचेही धन तर आहे हे माना

वास्तविक पैशाच्या अभावामुळे माणसाने अशांत होता कामा नये उलट धर्मयुक्तरीत्या पैसा कमविण्याचा पुरुषार्थ करावयास हवा. उदाहरणार्थ, वेळही एक प्रकारचा धनच आहे. चारित्र्य किंवा शील एक फारच मोठे धन आहे जे फारच सौभाग्यशाली माणसापाशी असते. ज्ञानरूपी धन तर अविनाशी व सर्व प्रकारच्या धनांपेक्षा श्रेष्ठ मानण्यात आले आहे. म्हणून माझ्यापाशी रूपये-पैशांचे धन कमी का असेना पण हे सर्वश्रेष्ठ धन (ज्ञान) तर आहे. म्हणून मी दुर्दैवी आहे, गरीब आहे हे माझे म्हणणे चुकीचे आहे. बरे, माझ्यापाशी कोणतेही धन नसेना का पण परमात्म्याला देण्यासाठी आभार तर आहेत. म्हणून मी सौभाग्यशाली आहे. मी त्या दाता वा त्रैलोक्यनाथ, सर्वसमर्थ परमपिता परमात्म्याचे संतान आहे. माझ्या त्या पित्यापाशी तर काहीच कमी नाही. हो, त्याच्याशी असलेला संबंध तोडून टाकल्याने तसेच विकारांना अधिन होऊन कर्म-भ्रष्ट झाल्यानेच माझी ही अवस्था झाली आहे. पण हे दिवसही निघून जातील. आता मी पुन्हा त्या प्रभूशी खरे प्रेम जोडून व पुरुषार्थ करून सर्व प्रकारचे धन प्राप्त करेनच. अशा रीतीने स्थूल धन नसल्यास माणसाने ज्ञान-धन

तसेच त्याद्वारे पवित्रतारूपी धन प्राप्त करून प्रभूचे आभार मानावयास हवेत आणि लौकिक तथा पारलौकिक पुरुषार्थाद्वारे भविष्यासाठी धनाचे साधन जमा करावयास हवे.

आत्मग्लानी न करता ज्ञानधन प्राप्त करा व प्रभूचे आभार माना

माणसाने आत्मग्लानी करता कामा नये उलट विचार करावयास हवा की, “आज श्री लक्ष्मी व श्री नारायण यांसारखे कोणीही धनवान नाही. त्यांच्या तुलनेत आज वास्तविक सर्व लोक कंगाल आहेत. जो भारत कधीकाळी साऱ्या विश्वाचा मुकुटमणी होता, आज त्याचे सरकारही दरीद्री आहे म्हणूनच तर ते इतर देशांकडून मदत (aid) मागत आहे. सांप्रत अमेरिका हे अति ‘उन्नत’ राष्ट्र आहे. त्याच्यापाशी पुष्कळ स्थूल धन आहे परंतु मानसिक-सुखरूपी धन नाही. म्हणून तेही शांतीचे भिकारी आहे. इतरही जे कोणी धनवान स्त्री-पुरुष आहेत, त्यांच्यापैकीही कोणाकडेही समयरूपी धन नाही आणि कोणापाशी चरित्ररूपी धन नाही व आहार-व्यवहार-विचाराची सर्वश्रेष्ठ मानण्यात आलेली पवित्रता कदाचित कोणाकडे आहे. म्हणून माझ्यात जो हीनता व दीनतेचा भाव आहे, तो मला काढून टाकावयास हवा आणि समयरूपी धनाने ईश्वरी ज्ञान, पवित्रता तथा शांतीरूपी धन खूप कमवावयास हवे. ईश्वरी ज्ञान हे धनही आहे व जन्मजन्मांतरासाठी धनाचे साधनही आहे. याच धनाविषयीच कोणी गायले आहे की, “मैने राम-नाम धन पायो, सखी रे मैने राम-नाम धन पायो। दिन-दिन होत सवायो, सखी रे मैने राम-नाम धन पायो।” तेव्हा स्थूल धन नसेल तर मला वारंवार अंतःकरणापासून त्या परमपित्याचे आभार मानावयास हवेत की जो मला ज्ञान-धन, चरित्र-धन इत्यादी सर्वोत्तम धन तसेच योगरूपी साधन देऊन स्वर्गाच्या राज्यास योग्य बनवीत आहे.”

धनवाल्यांचा धनाशी योग; आपण ज्ञानवान बनून धनदात्याशी योग साधा

ज्या माणसापाशी खूप धन आहे, त्याचे ध्यान तर सारा दिवस धन, व्याज, बँक बॅलन्स, उधार, देणे-घेणे इत्यादींकडेच लागलेले असते. म्हणून त्यांचा योग धनाशीच लागलेला असतो प्रभूचे स्मरण करण्याचीही त्यांना फुरसत नसते. पण ज्याच्यापाशी धन कमी आहे, तो आपला बुद्धियोग धनदाता परमात्म्याशी जोडू शकतो व अतुल सुख-संपत्ती प्राप्त करू शकतो. म्हणून त्याचा योग उच्च व कमाई अतुल असल्याने तो अधिक सौभाग्यशाली आहे.

नंतर, ज्याच्यापाशी धन खूप आहे, किंचित पहा बरे त्यांचे ते धन कशापायी खर्च होते. ते धन विवाह, मधुचंद्र, सिनेमा वा अन्य छंद, घरात काम वासनेच्या भोगांची सुंदर, सुकोमल सामग्री जमा करणे इत्यादींवर अधिकतर खर्च करतात. काम विकारावर खर्च करण्याव्यतिरिक्त ते अधिक व अनुचित लाभरूपी लोभाच्या अधीन होऊन वस्तूंत भेसळ, काळाबाजार, प्राप्ती व विक्री कर चुकविणे, सरकारी अधिकाऱ्यांना लाच देऊन परवाना व लायसन्स मिळविणे यांवर अर्थात लोभ व प्रलोभनावर खर्च करतात. भरपूर धन असल्याने त्यांना अहंकार हा बहुधा असतोच व अहंकार व शान राखण्यासाठी ते व्यर्थ रीतिरिवाज, दिखाऊपणा, सजावट, श्रृंगार यांवरही खर्च करतात. नंतर जे धन कमवितात त्यावर त्याचा मोह जडतोच व घरदार इत्यादी ज्या-ज्या वस्तूंवर ते खर्च करतात त्यांकडेच त्यांची बुद्धी लागलेली असते. मन त्यांवरच जडलेले राहते. अशा प्रकारे जेव्हा त्यांना धनाची नशा चढते, लोभाची चटक लागते, मोहममतेत गुरफटतात, तेव्हा त्यांची एखादी इच्छा पूर्ण न झाल्यास अथवा एखाद्याने त्यांच्या आज्ञेचे उल्लंघन केल्यास त्यांना क्रोधही येतो आणि त्या क्रोधापायी कोणावर खटला करण्याचा, कोणाला हात दाखविण्याचा, कोणाला पोलीस वा गुंडांद्वारे सरळ करण्याचा विचार करून त्यावरही खर्च

करतात. आणखी काही नसेल तर पान-सिप्रेटच्या व्यसनावर, मद्य-मांस चाखण्याच्या सवयीवर किंवा इतर स्वादिष्ट पदार्थ खाणे व खाऊ घालणे यांतच त्यांचा पैसा जातो. अशा प्रकारे त्यांचे धन बहुधा काम, क्रोध, लोभ, मोह, अहंकार, आसक्ती इत्यादीपायी खर्च होते. ज्यामुळे ते पापाचे वाटेकरी बनतात. कर्मांच्या दृष्टीने ते कंगाल होतात आणि विकारांद्वारे अशांतीचेच आवाहन करतात. माणसाला वाईटासाठी तन, मन वा धन ह्या तिनांपैकी एक साधन तर हवेच. म्हणून ज्याच्यापाशी धन अधिक आहे पण ईश्वरी ज्ञानाचा अंकूश नसेल तर ते धनाने विकार व विकर्मे खरीदतात. निर्विकार धनी तर या जगात कोणीही नाही म्हणून सर्व अशांत आहेत. तेव्हा, ज्या माणसापाशी फार अधिक धन नाही त्याने विचार करावयास हवा की, “आजच्या जमान्यात अधिक धन नाही हे चांगलेच झाले, मी अधिक वाईटांपासून तर वाचलो. माझा बुद्धियोग आता घरदार, महाल-माडीत भटकणार नाही. म्हणून मला आता धनदाता परमात्म्याशी बुद्धियोग लावणे सोपे आहे. कारण माझी बुद्धी अधिक भानगडींत लपेटलेली नाही.”

अर्थ नसेल पण ‘अनर्थ’ तर नाही, ‘कोष’ नसेल पण संतोष तर आहे

अशा रीतीने ज्ञान धारण करित माणसाने पहावयास हवे की, आज जे खूप धनवान लोक आहेत, त्यांच्यापाशी ‘अर्थ’ (धन) का असेना पण ते ‘अनर्थ’ (काम, क्रोध वगैरे) फार करतात. मी अनर्थ करण्यापासून सुरक्षित आहे, मला परमात्म्याने अर्थ-बोध करून दिला आहे अर्थात ‘आत्मा’, ‘ब्रह्म’, ‘परलोक’, ‘देवता’, ‘मन’, ‘कर्म’, ‘संन्यास’, ‘योग’, ‘मुक्ती’ इत्यादी-इत्यादींचा खरा अर्थ समजावून दिला आहे. तेव्हा, जर लोकांपाशी अर्थ (स्थूल धन) आहे तर माझ्यापाशी खरा अर्थ (ज्ञान) आहे ज्यामुळे अनर्थ अर्थात दुःखाचा नाश होतो. त्यांच्यापाशी वित्त (धन) असे ना का पण त्यांचे चित्त काही त्यांच्यापाशी नाही त्यांचे चित्त धन, अशांती किंवा भानगडी यांनी ताब्यात घेतले आहे. माझे चित्त

‘हर्षयुक्त’ आहे. शांत आहे, एकाग्र आहे आणि परमपिता परमात्म्याच्या स्मृतीत स्थित होऊन आनंदवश आहे. तसेच धनवानांपाशी भलेही ‘कोष’ आहे पण संतोष नाही, त्यांना अधिकाधिक लोभ आहे, जर त्यांच्यापाशी रूपये-पैशांच्या अर्थाने ‘धन’ आहे तर माझ्यापाशी संतोषरूपी धन आहे. मी थोड्याशा धनानेही सुख-शांतीचा अनुभव करतो, त्यांच्यापाशी अधिक धन असूनही त्यांचे पोट भरत नाही अर्थात त्यांना धनाची चटक लागलेलीच राहते. पोट भरले तरी त्यांचा आत्मा तृप्त होत नाही.

पैसा नसेल तर प्रभूला तर प्राप्त करा

आता ज्ञान-धन प्राप्त करून धन्य धन्य व्हा

तेव्हा, माणसाने विचार करावयास हवा की, “आज धनाची उणीवही माझ्यासाठी वरदान बनली आहे. कारण एक तर फार धनवान नसल्यामुळे मी जगाच्या भानगडीत गुरफटून गेलेलो नाही आणि माझ्यापाशी वेळही असल्याने ‘पैसा-पैसा’ असा जप करण्याऐवजी ‘प्रभू-प्रभू’ च्या स्मृतीत मी राहू शकतो. जर मी एक फार मोठा धनवान माणूस असतो तर कदाचित जगातील स्थूल पदार्थात इतका मस्त राहिलो असतो की, योगाची सर्वोत्तम मस्ती घेण्याचा विचारच केला नसता. आज या गरिबीचे आत्मार्पण (बलिहारी) आहे की ज्यामुळे मी ईश्वराकडे मन वळविले आहे. म्हणून मी दीन-दुःखी वा दुर्भाग्यशाली नाही उलट जसे म्हटले आहे ना की, ‘मेरे जैसा धनी न जग में, मैंने लाख-करोड कमायो, सखीरी मैंने राम-नाम धन पायो,’ मी तसाच धनी आहे. आज धनवानांसाठी तर हे जग असेल पण मज गरिबासाठी तर त्रैलोक्यनाथ भगवान स्वतः आहेत, ही माझ्याकरिता किती आनंदाची गोष्ट आहे, हा अशांतीचा विषय नाही. आज भले मला काही मान नसेल पण माझ्यापाशी ईमान तर आहे, पवित्रतारूपी खऱ्या कमाईमुळे ईश्वराच्या दरबारी मला मान असणारच.” म्हणून माणसाने स्वतःला हीन-दीन न मानता ‘दीनहार’

(ईमानदार; धर्मयुक्त) मानावयास हवे आणि ज्ञान, पवित्रता तथा शांतीरूपी धन प्राप्त करीत स्थूल धन कमी असतानाही स्वतःला धन्य-धन्य मानावयास हवे कारण हे ज्ञान व पवित्रता आदी धन ईश्वराचे सर्वोत्तम वरदान आहे जे अत्यंत सौभाग्यशाली व्यक्तीलाच प्राप्त होते.

आय (प्राप्ती) कमी पण उपाय तर मोठा आहे

उपरोक्त रीतीने विचार करीत माणसाने संतुष्ट रहावयास हवे आणि स्वतःला दीन-दुःखी मानण्याऐवजी हर्षित व्हावयास हवे. ज्ञानाच्या आधारे गरीब माणसाने हा विचार करावयास हवा की, “भले माझा आय कमी आहे, पण माझ्यापाशी उपाय (ज्ञान पुरुषार्थ) तर मोठा आहे. या ईश्वरी ज्ञानरूपी उपायाने मी 21 जन्मांकरिता श्रीमंत होईन, संपूर्ण सुखी होईन, मला कधी दुःख व अशांती होणार नाही.” अशा प्रकारे चिंतन करीत “पवित्र व्हा, योगी व्हा” या परमपिता परमात्म्याच्या आज्ञेचे माणसाने संपूर्णरीत्या पालन करावयास हवे. पवित्रतेचे व्रत घेतल्यास त्याला आज ना उद्या प्राप्ती अवश्य होईल. तेव्हा, जर माणसापाशी धन नसेल तर त्याने प्रथम ‘वचनाचा धनी’ व्हावे अर्थात परमात्म्याला पवित्रतेचे वचन देऊन ते पूर्णपणे निभावून न्यावे तरच कालांतराने सर्व संकटे दूर होतील. जो माणूस वचनाचा जितका मोठा होईल, तो भविष्यात तितकाच मोठा धनवान होईल.

पण आज आपण पाहतो की, ज्या लोकांपाशी काळा पैसा कमी आहे ते “भूखे भजन न होय गोपाला” (भूक्या पोटी भजन नाही होत) अशा प्रकारच्या वाक्यांच्या रूपाने बहाणा बनवितात. सारा दिवस ते पैसा कमविणे, खाणे आणि पुन्हा कमविणे यांसाठी तयार होण्यातच घालवितात व परमपिता परमात्म्याचे ज्ञान तथा सहज स्मृतिसाठी दोन घटकाही वेळ देत नाहीत. ते म्हणतात, “या योगा-बोगानेच आम्हाला दरिद्री बनविले आहे, अन्यथा ज्या देशांचे लक्ष योगा वगैरेकडे न लागता व्यापार, कारखाने व धन कमविण्याच्या साधनांकडे

लागलेले आहे ते आज फार श्रीमंत आहेत. ते फारच पुढे गेलेले आहेत.” पण असे म्हणणारे लोक हे समजत नाहीत की, केवळ पैसा हेच काही जीवनाचे लक्ष्य नव्हे, पैसा काही सिद्धी नाही तर साधन आहे. जीवनाचे लक्ष्य वा सिद्धी तर संपूर्ण सुख-शांतीच आहे. आज ज्या देशांकडे पैसा आहे, ते सुद्धा संपूर्ण सुख-शांती युक्त नाहीत कारण त्यांच्या मनात आण्विक अस्त्र-शस्त्रांचे भय व विकार तसेच विलासीपणाचा अग्नी धगधगत आहे. सांप्रत अशांती, गरिबी, दुःख इत्यादींचे मुख्य व मूळ कारणच हे आहे की, माणूस स्वतःला तसेच परमपिता परमात्म्याला पार विसरून गेला आहे. आज जे लोक परमात्म्याचे स्मरण करतात ते सुद्धा त्याला बहुधा जाणत नाहीत आणि त्यांची कर्मेही श्रेष्ठ नाहीत. म्हणून आज आवश्यकता या गोष्टीची आहे की, माणसाने परमपिता परमात्म्याचे तसेच कर्मांच्या गहन गतीचे ज्ञान प्राप्त करून व ज्ञानयुक्तरीत्या परमपिता परमात्म्याच्या स्मृतीत स्थित होऊन पवित्र कर्म करावे आणि नंतर पैसा कमविण्याचा पुरुषार्थ करावा. तरच या जगात लूटमार, लोभ-लालसा, विकार व भ्रष्टाचार, पर-पीडन तसेच मनस्ताप दूर होईल आणि सर्वत्र सुख-समृद्धी दिसण्यात येईल. तेव्हाच जगात शांती होईल आणि कोणीही दरिद्री राहणार नाही तसेच श्रीमंत लोक दुसऱ्यांची कमाई लुटणार नाहीत.

ज्ञानदान कराल तर धनवान व्हाल

कर्म करू शकत नसाल तर धर्मच करा

प्रत्येक व्यक्तीने हे रहस्य चांगल्या तऱ्हेने समजून घ्यावयास हवे की, माणूस या जन्माच्या कर्मांनी पैसा मिळवितो किंवा पूर्वजन्मात धनदान केल्याने त्याची फलश्रुती त्याचा जन्म श्रीमंत घराण्यात होण्यात होते. तेव्हा, पूर्वजन्मात जर माणसाने धनदान केलेले नसेल तर आता त्याला त्या धनासाठी कर्म अर्थात पुरुषार्थ करावयास हवा. पण जर माणूस कर्म करू शकत नसेल म्हणजे जर तो वृद्ध असेल, रोगी असेल, दुर्बळ असेल किंवा अन्य एखाद्या कारणाने असमर्थ

वा लाचार असेल तर त्याने धर्म करावा अर्थात ईश्वरी ज्ञान प्राप्त करावे तसेच इतरांनाही ज्ञान-ध्यानाच्या श्रेष्ठ गोष्टी ऐकवाव्यात. अशा रीतीने ज्ञानरूपी सर्वोत्तम धनदान केल्यास भविष्यात त्याला स्वर्गीय सुख मिळेलच पण आताही धर्म करणारे अर्थात वास्तविक तसेच विवेकयुक्त ज्ञान देणाऱ्या माणसाच्या जीवन-निर्वाहाचे साधन स्वतः ज्ञानसागर परमात्मा कोणा ना कोणाद्वारे मिळवून देईलच कारण अशी सर्वोत्तम समाजसेवा करणाऱ्याची सेवा करणे हे समाजाचे कर्तव्यच आहे.

माणसाने विचार करावयास हवा की, ज्या श्री लक्ष्मी-श्री नारायणाची पूजा करून लोक त्यांच्याकडे धन मागतात, ते कोणत्या साधनाने इतके धनवान बनले बरे? ज्या राजांच्या नावाने नाणी चलनात आली, त्यांनी राजघराण्यात कोणत्या कर्म-सिद्धांतानुसार जन्म घेतला? परमपिता शिव परमात्म्याने समजावून दिले आहे की, पूज्य श्री लक्ष्मी-श्री नारायण यांनी पूर्वजन्मात जगदंबा आणि प्रजापिता ब्रह्मा ह्या रूपांनी ज्ञान-धन तसेच संतोषरूपी धनही कमाविले व दानही केले होते. दुसरे, राजघराण्यासंबंधी जो वर प्रश्न उपस्थित केला होता त्या विषयी शिव भगवानाने स्पष्ट केले आहे की, राजघराण्यात जन्म घेण्याऱ्यांनीही पूर्वजन्मी गरीबांना वगैरे धन दान दिले होते. म्हणून आता जो माणूस शांती व पवित्रता रूपी धनाने वंचित असणाऱ्यांना ज्ञान धन देऊन शांती व पवित्रतेने युक्त करील, त्यालाही निश्चितच भविष्यात स्वर्गीय राज्यभाग्य तसेच सुखसोयी वगैरे प्राप्त होतील. अशा रीतीने ईश्वरी ज्ञानालाच 'रंकाचा राव' बनविणारे साधन मानून आता माणसाला या कमाईला लागले पाहिजे व अशांत तथा दुःखी होता कामा नये.

परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, "आता निकटच्या भविष्यात या कलियुगी धर्मभ्रष्ट, कर्मभ्रष्ट, योगभ्रष्ट व मिथ्या ज्ञानाभिमानी सृष्टीचा महाविनाश अणुबॉम्ब तसेच गृहयुद्धे इत्यादींद्वारे होणारच आहे. म्हणून

ज्यांच्यापाशी पुष्कळ धन आहे, त्यांनाही ही म्हण तंतोतंत लागू पडेल. कोणाची दबून राहिली धुळीत, कोणाची राजा खाईल. कोणाची चोरांनी लुटली, कोणाची आग जाळील. सफळ होईल त्याची जो ईश्वरार्थ लावील. तेव्हा, हे स्थूल धन आता थोड्याच वर्षांनंतर काहीच कामी येणार नाही, ज्यांनी हे ज्ञान प्राप्त केले व कमाविले असेल, येणाऱ्या आपद-काळी ते संतुष्ट राहतील. त्यांचेच भविष्य उज्वल असेल. ही सर्व अनमोल रहस्ये जाणून आता माणसाने समयरूपी धन गमाविता कामा नये उलट येणारी काही वर्षे आनंदाने व पुरूषार्थ करीत व्यतीत करताना ती ज्ञान-धन, योग-धन, पवित्रता-धन व चारित्र्य-धन कमाविण्यात सफळ करावीत.”

खरटी शांती व ईश्वरी आनंदासाठी अनमोल गोष्टी

लक्षात असू द्या की, जेव्हा मनोवृत्ती सात्विक असेल व विचार विशुद्ध असतील तसेच स्वभाव शीतल, नम्र व विशुद्ध असतील तसेच स्वभाव शीतल, नम्र व निश्चल असेल तेव्हाच शांतीचा अनुभव होऊ शकतो. माणसाच्या मनाच्या चंचलतेमुळेच माणसाला अशांत वाटते व मनाची चंचलता किंवा काम, क्रोध, लोभ, मोह, अहंकार, ईर्ष्या वा द्वेषामुळेच होते. चंचल मनाला बुद्धीच ज्ञानरूपी अंकुश वा लगाम लावून काबूत ठेवते. मनाचा स्वभावच संकल्प करणे आहे. म्हणून संकल्प संपूर्ण रोखणे वा तो दाबून टाकण्याचा प्रयत्न करणे हे तशीच चूक करणे आहे जसे घोड्यावर स्वार होऊन हव्या असलेल्या ठिकाणी जाण्याऐवजी घोड्याला बांधून ठेवण्याचा प्रयास करणे होय. मनाचे संकल्प संपूर्ण रोखण्याऐवजी मनात शुद्ध संकल्प करणे किंवा ते सत्संग वा प्रभू-स्मृतीत लावण्याचा अभ्यास करणे हाच खरा पुरुषार्थ आहे. बुद्धीत बळ भरण्यासाठी किंवा ती सात्विक बनविण्यासाठी तिच्यात परमपिता परमात्म्याची स्मृती आवश्यक आहे. जेव्हा बुद्धी सर्वशक्तिमान, शांतिसागर, पतित-पावन परमात्म्याच्या स्मृतीत असते तेव्हा तिला शक्ती, शांती, पवित्रता व आनंद मिळतो. याने माणसाचे संस्कार बदलतात आणि तो सदैव ईश्वरी मस्तीत राहतो.

या व्यतिरिक्त ज्ञानाच्या मननाने बुद्धी पवित्र व बलवान करता येते. म्हणून माणसाने हे मनन करावयास हवे की, मी शांत स्वरूप आत्मा आहे. शरीर तर पाच तत्वांचा पुतळा आहे व विनाशी आहे. मी आत्मा परमधामाहून (ब्रह्मलोक) या सृष्टी-मंचावर आपली भूमिका बजाविण्यास आलो आहे आणि या मंच वा धर्मशाळेहून तेथेच मला परतायचे आहे. याशिवाय आता माणसाने स्वतःला एक निमित्त किंवा विश्वस्त (ट्रस्टी Trustee) मानून तसेच परमपिता परमात्म्याचे संतान समजून साक्षी वा निरक्षेप भावाने (Detachment) कर्म करावयास हवे.

- ओम शांती -

प्रजापिता ब्रह्माकुमारीज ईश्वरीय विश्व-विद्यालय पांडव भवन, आबू पर्वत, राजस्थान

संपूर्ण विश्वात एकूण 8500 सेवाकेंद्रे आहेत

महाराष्ट्रातील सेवाकेंद्रे

- मुंबई-22 : 19, नरोत्तम निवास, किंग सर्कल स्टेशन जवळ सायन..... फोन: 24073015
- मुंबई-56 : 'ओमशांति', स्वस्तिक सोसायटी, प्लॉट नं 48,
एन.एस.3 रस्ता, जुहू योजना, विलेपार्ले..... फोन: 26160789
- मुंबई-7 : 23, दर-उल-मुलूक, पं.रमाबाई रोड, गांवदेवी..... फोन: 23636585
- मुंबई-5 : 24-25, 'गीतांजली', रेडिओ क्लबमागे, कुलाबा..... फोन: 22830494
- मुंबई-62 : 'आश्रय', 4 रस्ता, एम. जी. रोड,
तिवारी हॉस्पिटलजवळ, गोरेगांव (पश्चिम)..... फोन: 28741882
- मुंबई-55 : 102, एवरेस्ट, पहिला मजला, नेहरू रोड,
पोस्ट ऑफिसजवळ, शांताकुज (पूर्व)..... फोन: 26103731
- मुंबई-77 : 23-24, शंकरछाया, 19 म. गांधी रोड, घाटकोपर (पूर्व) फोन: 25093700
- मुंबई-80 : गालामानोर, प्लॉट नं. 544 बी,
ब्लाक नं. 3,4,5 एन. एस. रोड, मुलुंड (पश्चिम)..... फोन: 25617393
- मुंबई-92 : बी/6 गार्डन व्ह्यू अपार्टमेंट, चंदावरकर लेन, बोरीवली(प.) फोन: 28903896
- नागपूर-22: (मराठी साहित्य व पत्र-पाठ्यक्रम). 'इंद्रप्रस्थ', 8-अ, वसंत नगर, फोन:
2246793, 9373225747, 2225746, Email : vasantnagar.ngp@bkivv.org
- पुणे-37 : 19/377, मिरा सोसायटी, शंकर शेट रोड..... फोन: 26450767
- पुणे-2 : 111, कावेरी अपार्टमेंट, आंबेडकर कॉलेज जवळ, क्वाटर गेट फोन: 26353327
- पुणे-1 : अ-12, 'शांतीकुंज' जी.पी.ओ. समोर..... फोन: 26122525
- नासिक-3 : 4612, ओल्ड आग्रा रोड, भागवत निवास,
पंचवटी सेवाकुंज समोर..... फोन: 2518484
- अमरावती-6 : 'सुखशांती भवन', विजय कॉलनी..... फोन: 2574397
- अकोला-1 : टी/3 किर्तीनगर, गोरक्षण रोड, (R.T.O.) जवळ..... फोन: 2458547
- औरंगाबाद-5 : सुख शांती भवन, 30/35 भानुदास नगर..... फोन: 2342199
- चंद्रपूर-2 : 'तपस्या भवन', भानापेठ, वार्ड नं. 2, कस्तुरबा रोड..... फोन: 253574
- कोल्हापूर-2 : 2397, शिवाजी पेठ, तटाकडील तालीम गल्ली..... फोन: 2629421
- सोलापूर-2 : 'शिवप्रकाश भवन', 15/18 अ, कारंबा रोड, सम्राट चौ. फोन: 2325671
- जळगांव-1 : 'ओमशांती भवन', ढाके कॉलनी, ब्रह्माकुमारीज मार्ग..... फोन: 2236259
- भुसावळ-1 : 'राजयोग भवन', यावल रोड..... फोन: 222949
- भंडारा-4 : 'शिव स्मृती भवन', कृष्ण मंदिर वार्ड..... फोन: 252168
- वर्धा-1 : गोपूरी, साठवणे ले-आऊट, पवनार नाका..... फोन: 242323
- यवतमाळ-1 : 'सुख शांती धाम', 74, ओम सोसायटी, अमी रोड..... फोन: 246615
- बुलढाणा-1 : एकता नगर, पोस्ट क्वार्टर्सच्या मागे, सक्क्युलर रोड..... फोन: 242724
- लातूर-31 : 'राजयोग भवन', ओल्ड औसा रोड, नंदी स्टॉप..... फोन: 200097

- मलकापूर-1 : जिल्हा बुलढाणा, 40 बीघा, बंदे फ्लोर मिल जवळ..... फोन: 260386
नांदेड-5 : 'सुख शांती भवन', कैलाश नगर..... फोन: 251649
सांगली-16 : ब्लॉक नं. 4, प्लॉट नं. 5, साखर कारखाना..... फोन: 2310342
बीड-22 : 'दिव्य दर्शन भवन', आदर्श नगर, पांगरी रोड..... फोन: 222915
गोंदिया-1 : 'स्वदर्शन भवन', न्यू लक्ष्मी नगर..... फोन: 250264
सातारा-1 : कल्याणी नगर, झेड.पी.कॅम्पच्या समोर फोन: 229795
मालेगांव-3 : (जि. नाशिक) 'लाईट हाऊस', 310, संगमेश..... फोन: 250495
पणजी (गोवा)-1 : ई-98 माळा..... फोन: 2226044
पणवेल-6 : (जि. कुलाबा) आदिती, प्लॉट नं.107,
रूम नं. 102,103, मीडल क्लास सोसायटी..... फोन: 27452618
कल्याण-1 : (जि. ठाणा) 'स्मृती बिल्डिंग', फर्स्ट फ्लोर,
अहिल्याबाई चौक..... फोन: 2209959
हिंगणघाट-1 : (जि. वर्धा) 'ज्ञान विज्ञान भवन', 148, यशवंत नगर... फोन: 245028
गडचिरोली-5 : 'शिवशक्ति भवन', शिवाजी वाचनालयाजवळ फोन: 232442
देगलूर-17 : (जि. नांदेड) 'अमृतकुंड', दत्त कृपा सोसायटी-2..... फोन: 255607
उदगीर-17 : (जि.उस्मानाबाद) 'सद् भावना भवन', 3-2-1014/1,
ओमशांती कॉलनी..... फोन: 256340
उमरेड-3 : (जि. नागपूर) 'पावन धाम', कावरा पेठ..... फोन: 242787
वरूड-6 : (जि. अमरावती) 'ज्ञानदीप भवन', गोमापूरवाड..... फोन: 234073
पुसद-4 : (जि. यवतमाळ) 'आत्मदर्शन भवन', विठाबाई नगर..... फोन: 248333
परतवाडा-5 : (जि. अमरावती) 'शिवदर्शन भवन', मोहन नगर..... फोन: 221353

भारतातील अन्य सेवा केंद्रे

- दिल्ली-5 : पांडव भवन, 25 न्यू रोहतक रोड, करोल बाग..... फोन: 23628976
कोलकाटा-20 : 1/अ, आशुतोष मुखर्जी रोड..... फोन: 24753521
अहमदाबाद-22 : 'सुखशांती भवन', भुलाभाई पार्क रोड, कांकरिया.. फोन: 25324360
चेन्नई-40 : 'शांतिधाम', प्लॉट नं. 3702-96, 3रा एव्हें्यू अन्नानगर. फोन: 26267441
चंदीगड-20 : 'राजयोग भवन', सेक्टर 33 अे..... फोन: 2601339

OVERSEAS

- LONDON-NW 10-2 HH** : Global Co-operation House, 65
Pound Lane, Ph : 44-20-8727 3350
NEW YORK, 10017:Brahmakumari's Office at U.N.Room
No. 436, 866 UN Plaza (Ph :1-212-688 1335)
NAIROBI- (Kenya) Global Museum, Maua close, Westlands,
PO Box 123-00606-Ph-254-20-3743572, 3741239
SYDNEY NSW 2131- 'Indraprasth' 78 Alt Street
AshfieldPh : 61-2-9799 9880
PARIS-75020, 74 Rue Orfila, Ph : 33-1-4358 4427
BERLIN Crellestr.,-26...Ph-49-30-7813059
GENEVA (Switzerland) : 12 rue. de cour 86, Ph 41-21-7223610

आत्मदर्शन, परमात्मदर्शन व विश्वदर्शन
करवून जीवनांत संपूर्ण शांती, समाधान व
मानसिक सुख मिळवून देणारे

“ईश्वरी ज्ञान व राजयोगाचा”

पत्र-पाठ्यक्रम

प्रश्नोत्तरांच्या सोईसह सात आकर्षक पाठ

- पाठ 1 - शरीर आणि आत्मा
पाठ 2 - आत्मा आणि परमात्मा
पाठ 3 - परमात्म्याचे दिव्य कर्तव्य
पाठ 4 - संन्यासमार्ग, भक्तिमार्ग आणि ज्ञानमार्ग
पाठ 5 - मनुष्य सृष्टीरूपी कल्पवृक्ष
पाठ 6 - मनुष्यात्म्याच्या 84 जन्मांची कहाणी
पाठ 7 - सहज राजयोग

संपूर्ण पाठ्यक्रमाचे शुल्क फक्त पंचवीस रुपये
(मनीआर्डरने) आपल्या पूर्ण पत्त्यासह पाठवा

प्रकाशक- मराठी साहित्य विभाग

निर्देशिका पत्र-पाठ्यक्रम

प्रजापिता ब्रह्मा कुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालय

इंद्रप्रस्थ भवन, दीक्षाभूमि चौकाजवळ,

8-अ, वसंत नगर, नागपूर-440 022

☎ -2246793, 2225746, 9373225747

Email : vasantnagar.ngp@bkivv.org